

Հայկական գիտահետազոտական հանգույց Armenian Research & Academic Repository

Սույն աշխատանքն արտոնագրված է «Մտեղծագործական համայնքներ
ոչ առևտրային իրավասություն 3.0» արտոնագրով

This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial
3.0 Unported (CC BY-NC 3.0) license.

Դու կարող ես.

պատճենել և տարածել նյութը ցանկացած ձևաչափով կամ կրիչով
ձևափոխել կամ օգտագործել առկա նյութը ստեղծելու համար նորը

You are free to:

Share — copy and redistribute the material in any medium or format

Adapt — remix, transform, and build upon the material

ՊԱՅԱՐԵ

ԳԵՂԱՐԻՆԱՅԻՔ

Բաւարական Գիտություն

1912 — 1928

ԹԻՖԼԻՍ

1928

891.99

16

891.99

Պ-16

891.981

✓

ՊԱՀԱՐԵ

*Հարկի և ցուցման
ստորագրությունը:*

Յ. Գ. Գրիգորյան
Գ Ե Ղ Ա Ր Ք Ո Ւ Ն Ի Ք

ԲԱՆԱՍԵՂՄՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ԺՈՂՈՎԱԾՈՒ

1912—1928

891.99

Պ-16

891-99 | 16809
 11-16 | Դաշնակ
 Գեղարքունիք

20874

Գիրքն անկողնում եմ անուշ մայրիկիս
ՀՈՒՓՍԻՄԵ (ՀՌԵՓ) ՄՈՒՐԱԴՅԱՆԻ

ՀԻՇԱՏԱԿԻՆ,

վորք լաւ եւ սիրում գիր յեւ զա-
կանություն յեւ վորին պարտական
եմ իմ զրական կյանքով:

Սիրելի մայրս,

Մ Ա Յ Ր Ի Կ Ի Ս

Ա.

Ու քոչում եմ մովը դեպի,
լեռների մեջ հանդիպակած,
ցուրտ ափի մոտ Փամբակ-գետի,
ուր անուշիկ մայրս է պառկած:

Ծեր, Մենավոր Ծառի հանդեպ
կա կարկամած մի լուռ շիրիմ,
վոր քախժում է իր տունն անտեղ
յեվ վորքացած գավառներին:

Մոտը կայան, յերկաթուղի,
մի դառնահուռ համբաւ տխուր,
շուրջը մեռւ, անտառ, ուռի՝
լում էն իր գանգաւը խուլ:

Յեվ միտ գնացքն արցունք բարձած
բերում է վիտ, լաց ու կսկիծ՝
հեռո՛ւ, հեռո՛ւ, անվերադարձ
անո՛ւռ ու պարզ իմ մայրիկից:

Բ.

Մայր իմ բարի, մայր իմ անուռ,
չի հնանում քո վիտքը նոր
ու կարոտիդ չեմ դիմանում,—
ո՛հ, ի՛նչ ծանր է կորուսք մոր:

Մայր իմ, նստած իմ հոգու մեջ,
դու մի հեփյաք հավերժական.
քո անամոք կսկիծը մեծ
պիտի ապրեմ ամեն անգամ...

Ամեն մի իր քեզ ե կանչում,—
չը կա, չը կա քո ձեռն ամուր.
ջա՛ն, ջի՛նչ մայրիկ իմ կարկաչուն,
ծիծաղը քո չեմ մոռանում:

Քո քաղմանը, մայր իմ անգին,
հիմքը դրվեց Չորագետի,
բայց ել հիշը զարթնող կյանքի
յերբե՛ք, յերբե՛ք դու չես լսի:

Որեքն այս պաղ կանցնեն, կերթան,
կը բացվի կյանքն արև ու ձորից,
դո՛ւ, վոր ջահն ես յեղել մեր ճան,
եղ չը պիտի վառվես նորից:

Ո՛ր, ի՛նչ ծանր ե կորուսը մոր,
մայր իմ բարի, մայր իմ անուշ,
չի հնանում քո վիշտը նոր
ու կարոտիդ չեմ դիմանում:

ԳԻՇԵՐ-ՀՈՒՇԵՐ

(1912 p.—1915 p.)

ԳԵՂԱՐՔՈՒՆԻՔ

Գեղարքունիք... Մե՛կ լեռնաշար յերկնահաս,
մտքիս արե, իմ ներշնչման ջինջ աղբյուր.
Գեղարքունիք... Հոգուս միրաժ, լույս յերազ,
հուզումներիս, աղբյուրներիս գույն ու բույր:

Ձիզ ճամբաներ՝ գեղին արտերն ակոսող,
միգում ծավիլի ծփուն ծովը Սևանի,
ակն-աղբյուրներ, զուլալ դետեր յերկնաշող,
սինձ ու կակաչ, դաշտեր կանաչ, գեղանի:

Յե՛կ այն չքնաղ լեռնաշխարհը կուսական,
ուր խոր ձորեր, մամուռ ժայռեր վայրենի,
ուր դեռ թոնիր, դեզ ու վոչխար այնքան կան,—
ո՛, սլաշտում եմ այն յերկիրն իմ հայրենի:

ԳԻՇԵՐ-ՀՈՒՇԵՐ

Այս խոր գիշեր ու յերազուն այս գիշեր
հեռուն, հեռուն ճռում ե խուլ մի ճպուռ.—
արթնանում են հոգումս անցած, հին հուշեր,
իմ դեմ բացվում հազար ճամբա, հազար դուռ...

Սարի լանջին թավալում ե պաղ առուն,
տուն են դառնում ճերմակ սագերն աղմուկով.
մշուշն իջնում ուղիներին գալարուն,
շեկ փոշու մեջ գյուղ են իջնում դառն ու կով:

Սուրանում ե գիշերն անշող, ահաբեր,—
ամեն ոջախ իրիկնահաց, թանապուր,
ամեն անկյուն հեքյաթ ու վախ, առասպել...
Ու խոր հեռուն ճռում ե խուլ մի ճպուռ:

ՅԱՆԿՈՒԹՅՈՒՆ

Ա.

Տեղս՝ գյուղի մըոտ մի տուն թող լինի,
 շուրջն իմ սյուններ, մզլած պատեր անարվեստ.
 Թող դողդողա կանթեղի շողն անկյունի,
 չը պակասի ձմրան ապրուստն իմ համեստ:
 Իմ լայն բակում յեզներս փռված վորոճան,
 դեզի կողքին գամփուր նստի սահապան.
 փարախի մեջ կաթ ու կթոց խշխշան,
 տունս լցվի հալալ դատած հաղար բան:

Բ.

Ու մենք, անուվ, մեջ տեղ առած քուրսի, սյուն,
 ձեռք-ձեռքի կից քաշեյինք մեղմ շուրջպարեր.
 դուրսը լիներ հողմ ու մրրիկ, ճերմակ ձյուն,
 նեղ յերթիկից լուսինն անուշ մեզ նայեր:
 Գիշերն հուշիկ քարավաններից իջներ վար,
 առու, ճամբա խավարի մեջ սուղվեյին,
 լույս ու ճրագ տնակներում չերկար,
 մոռացումի նինջը փարեր աշխարհին:
 Ու մենք, անուվ, մեջ տեղ առած քուրսի, սյուն,
 պար քաշեյինք... Դուրսը լիներ ճերմակ ձյուն:

ԱՐԴՅՈՔ ԿԱՆ

Հայրենիքումս հեռածավալ արդյոք կ'մն,
 մնում են դեռ ընկերներն իմ մանկական,
 արդյոք հիմա չի՞ խափանել այն սիրուն՝
 իմ և նրանց շինած բոստանն ու առուն:

Ահ, այն դեռական, ուր բոբիկ ու կամացուկ,
 ջուրը մտած, բռնում եյինք մանրիկ ձուկ,
 կանաչ ափին մերըս նստած լվացքի՝
 կանչում եր ինձ՝ «մեղք են, անխիղճ, վար ձգի»:

Կամ ցորենի վոսկի բերքը, վոր բերում,
 ծփծփալով սփռում եյին կալերում,
 սայլի հետքով, տնակների արանքում,
 գետին թափած հասկերն եյինք հավաքում:

Հայրենիքումս հեռածավալ արդյոք կ'մն,
 մնում են դեռ ընկերներն իմ մանկական:

ԿՈՐՈՒՍՏ

Ազատ դաշտեր, սարեր սեզ,
 դով ու ծով եմ տեսել յես,
 արևածագ լուսաշեկ,—
 հանդիստ կյանք եմ տեսել յես:

Ինչքան որեր մանկական...
 ինչքան հասկ եմ քաղել յես.
 խաղացել եմ յես այնքան,—
 խենթ այծյամ եմ յեղել յես:

Վորտեղ լեռներ, սար ու թռամբ՝
 միշտ այնտեղ եմ թառել յես.
 ել չեմ թողել ծառ ու թուփ,—
 մի ծիծառ եմ դառել յես:

...Հիմա յերկրում այս ոտար
 հոգուս գանձն եմ ցրել յես,
 մի փետուր եմ հողմատար,—
 կամքս ու կյանքս եմ կորցրել յես:

ԻՆՉ ԼԱՎ ԵՐ ԱՌԱՋ

Ինչ լավ եր առաջ... Գյուղ. դեղեր խոտի,
ցնծությամբ լցված արտ ու կալ, ջաղաց,
քրտնաթոր դործով բոլորը վոտի,—
միտքն իմ ջինջ ու պարզ... Ինչ լավ եր առաջ:

Սարերից իջնող սալերի շարքեր,
աղմուկ, մեղեդի մեկ-մեկի փարած,
հեռուն մահացող շողերի պատկեր,—
իմ հոգին խաղաղ... Ինչ լավ եր առաջ:

Արձակ բակերում աշխատանք արթուն,
կթվող կաթի ձայն, կովերի բառաչ,
չորս կողմ անսահման բերք, առատություն,—
կյանքս անհոգ, ազատ... Ինչ լավ եր առաջ:

Յուրտ յերեկոներ, տաք թոնիր, քուրսի.
տուն քաշված ահով աշխարհն արարած.
դուրսը կարկամած աստղեր ու լուսին,—
իմ մեջ սին յերկյուղ... Ինչ լավ եր առաջ:

Ու հիմա մոտիկ քաղաքի վոսկուն,
իմ անտուն հայացքն ուրիշին հառած.
հիմա իմ հողում «ապրուստի» սոսկում
ու հազար հառաչ... Ինչ լավ եր առաջ:

Գ Ա Ր Ո Ւ Ն

Գարնան որերն են յեկել,
անուշ հովերն են յեկել,
բայց այս յերկրում մարդակուլ
հոգուս թևերն են թափուր:

Զարթնած ամեն արարած,
զես ու առու վարարած,
իմ վաթանում խրախճան,
կյանքն եւ աճում անվախճան:

Հեռաստաններ կաթնածիր,
չորս կողմ արտեր նորածիր.
յեռ եւ գալիս մեր ճամբան
ու ժպտում եւ ամեն բան:

Դեռ ընկերներս պատանի
ողն են ծծում վաթանի,—
կարոտ ծովին ու մովին,
բանտն եմ ընկել կամովին:

Գարնան որերն են յեկել,
անուշ հովերն են յեկել,
բայց այս յերկրում մարդակուլ
հոգուս թևերն են թափուր:

Ա Փ Ս Ո Ս Ա Ն Ք

Յերեկ եր, յերեկ, յերբ յես մի սանիկ՝
սանիկների մեջ դառա սուտ փեսա,
քանդված դոմի մեջ արինք հարսանիք...
Այսոր, ո՛ր, այսոր ինձ պարտված տեսա:

Ձը դիտեմ՝ ինչպե՞ս ժամանակս անցավ,
ու յերբ բռնեցի այս ուղին մոլոր,
տեսա, վոր ել չեմ ապստ ու անցավ,
տեսա՝ անցել են որերն իմ բոլոր:

...Ինչո՞ւ չեմ յես շատ, շատ ապրել աֆտեղ,
դյուրի սեացած տանիքի ներքո,
անկյունում վառել լույսի մի կանթեղ,
քուրսու տակ սուզվել ամեն յերեկո:

Յես շատ չեմ յեղել արտերում դեղին,
գետնից հավաքել հատիկներ վոսկու,
կալում կուտակված ցորենի թեղին
չեմ բաշխել յես իմ աշխատանքն հուժկու:

Ուզեցի այսոր հանդ գնալ նորից,
կամ գոմում նորից դառնալ սուտ փեսա,
թռչկոտել, ցատկել սարից ու ձորից...
Այսոր, ո՛ր, այսոր ինձ պարտված տեսա:

Ք Ա Ռ Յ Ա Կ Ն Ե Ր

1.

Գարնան որեր, զով եմ տեսել,
 Լանաչ ձորեր, ծով եմ տեսել.
 Այս փակ յերկրում ընկած հիմա՝
 անգամ ողի սով եմ տեսել:

2.

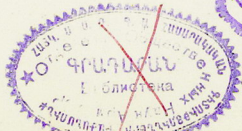
Զնդուն որեր մանկական,
 արա եմ չափել յես այնքան,—
 բայց թվում ե, թե ազատ
 ղեռ չեմ ապրել մի՛ անգամ:

3.

Ի՞նչ ե ընկել են յերկրից
 իմ բաժինը լեն յերկրից.
 առատ ու լի շեն յերկրից
 մշուշոտ հուշ են յերկրից:

4.

Սրտումս ինչքան բաց ունեմ,
 արտասուքի թաց ունեմ,
 խոսքերս ուրախ մի՛ կորզեք,
 ծիծաղի տակ լաց ունեմ:

Ք Ա Ղ Ա Ք Ո Ւ Մ

Ընկել եմ վաղուց այս կաթսան յեռուն
 ու լուռ վառվում եմ հազար ցավերով,
 հայացքս եմ փակել, վոր տեսնեմ հեռուն
 և դյուրթվեմ հազար, հազար լավերով:

Մատանդ դալար են արտ-ափին,
 վոր հողումս ե շնկշնկում,
 առավոտվա ծովի ծափին,
 գյուղի զանգին գնդգնդուն:

Մեռնեմ չորան ախպորս յերգին,
 բառաչյունին կովերի,
 շեկ հանդերի առատ բերքին,
 շնկշնկոցին հովերի:

Մատանդ բարձուն սայլի վազքին,
 անցնող ալվան տեղերին,
 են քրտնաջան գեղջկի բազկին,
 կալի գեղին թեղերին:

Ընկել եմ վաղուց այս կաթսան յեռուն
 ու լուռ վառվում եմ հազար ցավերով,
 հայացքս եմ փակել, վոր տեսնեմ հեռուն
 և դյուրթվեմ հազար, հազար լավերով:

Ո՞ Ի Մ Ը

Հեյ, հայրենի կապույտ լեռներ Գեղամի,
մշուշ ու մով, դո՛ւ ծավի ծով գեղանի,
մե՛ն եք տալիս ձեր արևոտ կյանքն հիմա,
յերբ ձեզ ծարավ յես գնում եմ դեպի մահ:

Ո՞ւմն եք տալիս ձեր ջրերը հորդառատ,
ձեր ողն ու հոտն անմահական, անարատ,
ձեր սույրերը, ձեր բույրերը բուսական
ու դաշտերի ձեր վողջ շունչը կուսական:

Ո՞ւմն եք բուրում ու գուրգուրում կաթնգին,
յերբ հալչում ե, յերբ կորչում ե իմ հոգին,
հեյ, հայրենի կապույտ լեռներ Գեղամի,
մշուշ ու մով, դո՛ւ ծավի ծով գեղանի:

Վ Ե Ր Ն ՈՒ Շ

Ի՞նչ սիրուն են ուղիները յերերուն,
 խորասուզված մշուշներում կաթնածիր,
 ու դյուզները լեռնադաշտում ցան ու ցիր,
 ու ձյուները լուսաբորբոք ամպերում:

Ա՛հ, սարերի չքնադուլթյունն այն հավետ,
 վոր դալարուն մեծ ճամբան են յեղերում,
 ծաղիկների ծփանքն անուշ սեղերում,
 ծովի ծիծաղն ու յերփներանդն այգավետ:

Ինչպե՞ս կուզեմ լինել նորից լեռներում,
 մի ինքնակամ հովիվ, հոտադ, հորթարած,
 քաղաքների նկուղներից յեա դառած՝
 ինչպե՞ս կուզեմ թաղվել հացի բեռներում:

ԾՈՎԸ ՍԵՎԱՆԻ

Տեսնում եմ ահա ծովը Սևանի,
հազար խորշ ու ծոց և հազար տեղեր,
չորս կողմ շարեշար լեռներ գեղանի,
դյուզ ու ճամբաներ, արտեր վոսիկհներ:

Ջրի մեղմ ճղվյուռն, շրշյուռն հովասուն,
ճերմակ առադաստ, ծղրիդ ու ճայեր,
կանաչ հանդերում հազար անասուն,
հազար աշխատանք, հազար մարդ ջահել:

Ու կղզին այն հին՝ ամփոփ, մեկուսի,
մարդկանցից հեռու, կարեքից անլուր,
ու սարերն այն սեզ, լեռներն ուս-ուսի,
հավիտյան խաղաղ ու հավիտյան լուռ:

Ինչ՝ լավ ե լինել թռչնի պես անտուն,
ունկնդրել դովի, ծովի շառաչին,
մոռանալ ժխոր, վայելք, ճոխություն,
որհնել արևի ճաճանչն առաջին:

Հ Ե Ք Յ Ա Ք Ո Վ

... Ու լինեմ հեռո՛ւ, հեռո՛ւ մի անկյուն,
ուր վոր չի մտել դեռ վոչ մի որենք,
հեքյաթով ապրեմ գիշերներն անքուն,
կերտելով մի նոր, լույս կյանքի որհներդ:

Դուրսն առվի աղմուկ, գեփյուռի շշուկ,
այրերի խորքում վայուն, արձագանք,
սարերից հասնող բուր տխուր սուգ,
անհայտում ցավի անդուստ հեկեկանք:

Ու մեղմիմ իջնի խավարն Ազամա,
իմ լուռ անակում վառվի մի կանթեղ,
դուրս վիժեն յերկրից հազար սատանա
ու չար շարքերով վխտան ամեն տեղ:

Ո՛, թող հավատամ վուկե սուտերի,
թո՛վիչ հեքյաթով հողիս որորեմ,
ու գամված լինեմ այնպիսի տեղի,
ուր վոր չի մտել դեռ վոչ մի որենք:

ՊԱՏԿԵՐԻ ՀԱՆԳՈՒՅՆ

Մշուշում թաղված այն կյանքն եմ սիրում,
 ուր բոլորն անշարժ, պատկերի հանդույն,
 ուր աղմուկ չը կա, կրքեր չեն յեռում,
 վողջ հեքյաթի պես աղոտ են, դժգույն:

Ավան ու արոտ... Հոտաղ, հորթարած՝
 հողնած տուն դարձող իրիկնամուտին,
 փոշոտ ուղիներ՝ ձիւք, հեռատարած,
 վոր դալարվելով ձուլվում են մութին:

Մենաստան... Տաճար. դմբեթ ու կամար.
 ներքև, ծուխի մեջ, հայացքներ տրտում.
 ամեն անկյունում կանթեղներ անմար.
 կարկամած աղոթք ամենքի շրթում:

Լուսընկա գիշեր... Հրթիռներ ճերմակ՝
 կրքոտ հորձանքով հպած լիճն հևուն,
 լեռ ու սար ծածկած լուսեղեն վերմակ,
 կարմիր լապտերներ մշուշոտ հեռուն:

Կյանքը սիրում եմ պատկերի հանդույն,
 վոր հեքյաթի պես աղոտ է, դժգույն:

Հ Ա Ն Գ Ո Ւ Յ Ց

Այս աշխարհը թե՛ դժոխք է և թե՛ յեղեմ,
բյուրածավալ գաղտնիքների հանդույց Գորդյան.
հոսանքներում կուլ եմ անցել ու չը գիտեմ,
յես չը գիտեմ՝ վճրն և ճամբան ազատության:

Միշտ անձանոթ խոսքի տապին, կրքի թափին,
լաբյուրինթում այս բյուրածիչ յեմ անճարակ,
կամք ու կորով զոհ եմ տալիս մարդկանց լափին,
հոգիս՝ ուշժի, քմայքների անկամք ճարակ:

Ու ծարավի հեռու դյուղին են քարքարոտ,
իմ քրտինքին՝ զոհաբերված ազատ կյանքին,
գնում եմ յես լավ որերի կյանքին կարոտ,
ու մոռացման մեջ է թաղվել անցյալս անգին:

Գիտեմ, դեռ կա արևն ափնպես, ինչպես առաջ,
ծփում է ծովը որերի պես իմ մանկական,
բայց իմ ուղին բռնել է ցավ, հազար հառաչ,
անորոշ է, մշուշապատ՝ իմ ապագան:

Այս աշխարհը թե՛ դժոխք է և թե՛ յեղեմ,
վճրն և ճամբան ազատության՝ յես չը գիտեմ:

Գ Ա Ն Գ Ա Տ

Վորպես քշված մի ալիք՝
 ընկել յերկիրն այս ոտար,
 յես մի իր եմ, խաղալիք՝
 այս աշխարհում անարդար:

Բյուրալեզու քառսում,
 պճրանքներում այս գունեղ,
 սիրտս անձուկն ե ակոսում,
 ուղիս խորթ ե, փակ ու նեղ:

Հոգսի, ցավի ծանր բեռ,
 հոգու, սրտի սովամահ,
 հոսանքներում անտարբեր՝
 անդարձ կորուստ ահամահ:

Ահ, ուր պարտկեմ յես այսքան
 կսկիծ ու ցավ մորմոքուն,
 այս մարդկանց մեջ յեսական՝
 չը կա անկյուն իմ հոգուն:

Վորպես քշված մի ալիք՝
 ընկել յերկիրն այս ոտար,
 յես մի իր եմ, խաղալիք՝
 այս աշխարհում անարդար:

Պ Ա Տ Ա Ն Ի Ն Ե Ր Ի Ն

Ձեզ եմ սիրում, պատանիներ, միայն ձեզ,
վոր հուշերն եք իմ մանկական որերի,
վոր հարազատ իմ անցյալն եք դուք ասես,
այս աշխարհում ձեզ եմ միայն յես դերի:

Ձը պապակեք, չը փափազեք լինել մեծ,—
այս աշխարհը շատ և հարկամ, շատ և գե,
թույն ու կիւրք և մեր կերակուրն ու մեր մեջ,
ո՛, միշտ յեղեք այդպես փոքրիկ ու թեթև:

Յես ուղում եմ նորից լինել ձեր կողքին
ու վերապրել անցած մանուկ օրերն իմ.
ժով-ժարավով ձեզ և ձգտում իմ հոգին,
պատանիներ, իմ սիրելի, մտերիմ:

Ի Ն Զ Ո՞ Ի

Մաքի, կրքի քար քաղաքում կիզվում եմ յես,
 ուր լուի նյութն ե տերը կյանքի, ջիզն ե անմեռ.
 այս յերկիրը շատ ե անձուկ, ոտար ե մեղ,—
 մայրիկ, ինչո՞ւ, ինչո՞ւ թողիր վաթանը մեր:

Նեղ յերթիկով այն սեպալատ տունը մեր հին,
 սյուների սակ կձուճներով կաթ ու մածուն,
 բարի տատը հաց եր տալիս մանուկներին,
 ծեր խնոցին որորվում եր ու շառաչում:

Քուրսու շորս կողմ փռված թաղիք ու անկողին,
 մենք ցրտահար ու դողդոջուն սուզված խորքում,
 յերկնք, յերկնք նայում եյինք լուսնի շողին,
 մինչև անուշ վաթաթվում եր մեղ մի խոր քուն:

Դեպի հեռու, հեռու ոջախն իմ հարազատ,
 տանում ե ինձ հիմա մաքիս վաղքը թեթև,—
 մայրիկ, ինչո՞ւ, ինչո՞ւ թողիր այն կյանքն ազատ
 ու բերեցիր յոթը ճամբի, սարի յետև:

Մ Ի Յ Ռ Զ ՈՒ Ն

Այսօր, մայրիկ, սարում տեսա մի թռչուն՝
 ծլվլալով կատարում եր իր խենթ չուն, —
 սարում ազատ՝ ծլվլալով մի թռչուն:

Ու ծփալով կյանքի կարոտս արթնացավ,
 հոգուս իջավ մի անթափանց, մթին ցավ, —
 հագար դալով իմ մեջ քաղաքն արթնացավ:

Տեսա մի կողմ ճնշում ու կիրք մեղսական,
 մի կողմ կանաչ արտ ու արոտ կուսական, —
 նորից տեսա կեղծիք, գրգիռ մեղսական:

Ո՛, մայրիկ ջան, ի՞նչ տկար ե քո վորդին. —
 ինչո՞ւ թողիր գյուղի մածը, գերանդին
 ու նետեցիր գեհենի մեջ քո վորդին:

Այսօր, մայրիկ, սարում տեսա մի թռչուն՝
 ծլվլալով կատարում եր իր խենթ չուն, —
 սարում ազատ՝ ծլվլալով մի թռչուն:

ԱՇԽԱՏԱՆՔԻ

Ա.

Առավոտովա կիսամութին դուրս գայի,
հորիզոնում արեւը դեռ չերեար,
անցնեցի վողջ արտի ճամբան ամայի,
ու նոր միայն շողն արեւի կաթեր վար:

Ամենուրեք կյանք ու շարժում, թարմություն,
ճամբաներում հույզ ու աշխույժ լեռնային.
ճիչ ու կանչով շառաչեցին հանդ ու տուն,
մանուկ ու ծեր աշխատանքով յեռային:

Բ.

Վերջալույսի հուր շողերում վոսկեզոծ՝
սայլ ու յեղներ չոքած դուռը մարազի,
շոինդ ու կանչ, մարդկանց աղմուկ, վազվզոց,
կաթի բեռով իջած մատակ ու մաքի...

Գործն ավարտած, վողջ տարածված ծալպատակ.
փարթամ հուշեր, ջահելության հին դրույց.
առասպելներ, կայտառ ծիծաղ ու կատակ՝
սե հարկի տակ, սփռոցի շուրջն անպաճույճ:

Եւ հոգս ու ցավ, եւ ջղի խայթ ու ցավեր
չեյին հուզի, չեյին հալի կյանքն իմ թանդ,
ժխորի մեջ եւ չեր դառնա կյանքս ավեր,
ինձ կը պատեր արդար քրտինք, աշխատանք:

Կ Ա Ր Ո Տ

Կարոտե՛լ եմ հին ուրերին իմ անդին,
հեռատարած ավաններին հայրենի,
կանաչների, կակաչների ծփանքին,
մեր անմշակ անդաստանին վայրենի:

Կարոտե՛լ եմ թուփին, փուշին, իմ հուշին,
միզում թաղված կատարներին ձյունահալ,
յայլաների քաղվող ծուխին, մշուշին
ու լանջերի շեղ արտերին դլխահակ:

Առավոտվա բոց արեին՝ վառվող սարդ
ու վոստաֆին՝ արեկքում ծավալած,
հազարամյա ծեր սարերին ալեղարդ,
առուններին՝ ձորերն ի վար թավալած:

Ճամբա յեւած սայլակների շառաչին,
հեռվի մովին, դաշտի ծովին անթերի,
հովիվների անուշ յերգին առաջին,
հեկեկոցին՝ մորից խլած հորթերի:

Կարոտե՛լ եմ իմ մանկական մտքին ջինջ,
իմ հույզերին ու հոգուս կույս արտին.
կարոտե՛լ եմ, կարոտե՛լ եմ ինքս ինձ,
կարոտե՛լ եմ իմ անարատ կարոտին:

Հ Ր Ա Վ Ե Ր

Շուրջն իմ հիմա վողջ կիրք ու դավ ատելի,
 վողջ արսիանքի, մեղքի ճահիճ ու մահիճ.
 ինձ կանչում ե հեռվի ծփանքն արտերի,
 աղբյուրների կապույտ աչերն հմայիչ:

Հեյ, ձգտում ե սիրտս ու հոգիս միակամ՝
 դեպի հեռուն, գյուղը յեռուն ինձ կրկին.
 ան, գեթ ափսոսեղ քրտինք թափեմ մի՛ անգամ՝
 թեկուզ մեռնեմ, վռնչանամ իր գրկին:

Զ Ո Ւ Գ Ա Շ Ե Ռ

Այժմ իմ յերկրում հայրենի՝
լեցուն հորեր ցորենի,
ջրի տեղակ յուղ ու թան,
հանգիստ սրեր լիության:

Մեռնեմ հողին են բերրի,
աշխատանքին զաշտերի,
հասուն արտին անարատ,
յերկրի սրտին զթառատ:

Այս խորթ յերկրում հիմա մենք
հազար տեսակ հոգս ունենք,
լուռ տանում ենք հազար բեռ,
հազար հայացք անտարբեր:

Ու միշտ անհաց, անապուր,
տներս անվառ ու թափուր,
մեր աչքն ուրիշի՜ ձեռքին,
մեր իսկ ինչքին ու բերքին:

Յերկիրն անփայլ յերեսով,
արև չը կա, ցուրտ ե, սով...
Այժմ իմ յերկրում հայրենի
լեցուն հորեր ցորենի:

Ա Ր Զ Ա Գ Ա Ն Ք

Ձը կա վոչ ուր, վոչ ծաղկի հոտ, դարնան բույր՝
այս մարդաշատ հորիզոնում բորբոքուն.
անհարադատ այս քառսում անհամբույր՝
չը կա, չը կա անդորր անկյուն իմ հոգուն:

Կարոտել եմ ջերմ արևին խաբակող,
արոտներին ու հոտերին բյուրավոր.
հեյ, քարավաներ, զնգուն ձորեր քարակող,
ինձ կանչում ե ձեր արձագանքն հեռավոր:

Են վճր սերն ե ձեզնից անուշ ավելի,
վճր արոտն ե, վճր կարոտն ե առավել.
ջան, կարկաչուն ակն-աղբյուրներ սարերի,
անմահական ձեր զովին եմ ծարավել:

ԱՆԿԱՐՈՂՈՒԹՅՈՒՆ

Գիտեմ, վոր յես կուղղվեմ մեկ ուր դեպի մահ,
հույզ ու աշխույժ ել չեն լինի ինձ վայել.
կյանքիս անդարձ, վոսկի հուշերն են հիմա,
բայց ինձ հիմա հոգսի ոճն ե շղթայել:

Գիտեմ, հեռուն յերգ ու խինդ կա տակավին,
պարտեզի պես ծաղկազարդ ե ամեն ինչ,
վոչ վոք մոտ չե մեր հոգսերին, մեր ցավին,
վոչ վոք այսպես շուտ չի մտնում հոգու նինջ:

Յեվ ակամա կառչելու յեմ իմ տեղին,
պետք ե մեռնեմ ազատության կարոտով.
այս քաոսում, շրջապատում այս դեղին,
գիտեմ, կուղղվեմ յես դեպի մահ շատ շուտով:

Կ Ա Ն Ձ

Հեյ, կարոտով ձեզ եմ կանչում յես դարձյալ,
 իմ հովասունն ձյունոտ սարեր վերամբարձ,
 ձեզ եմ կանչում կապույտ հուշեր ու անցյալ,
 ավերք, ավերք իմ հեզ հսգուն վերադարձ:

Դուք, ճամբաներ՝ սարերն ի վեր դալարած,
 լեռների զով ու փրփուր ծով կապտավուն,
 հեյ, ջինջ յերկինք, աղինջ ու սինձ դալարած,
 դարթնող դարուն՝ մշուշի մեջ թաթավուն:

Աքաղաղի զիլ աղաղակ հեռասլաց,
 լուսաբացի բոսոր կամար անթերի,
 կանանց աղմուկ, կաթի խշշոց, հորթի լաց,
 առու, վտակ,—պար ու կատակ բազերի:

Ադամա մութ, խոլ գիշերներ սարսափի,
 քունն վորոճող արտ ու ավան, հանդ ու դյուղ,
 աղոտ ճրագ, հեքյաթ պատմող ծեր պապի,
 սին հավատի դատարկ հույսեր ու յերկյուղ:

Հեյ, թող լինի հոգիս միշտ ձեզ սևեռուն,
 ինձ պատեցեք հազարամյա դևերով,
 վոր յես նորից, նորից թռչեմ մով հեռուն՝
 անհոգության, մոռացության թևերով:

Զ Ը Մ Ե Ռ Ն Ե Յ Ի

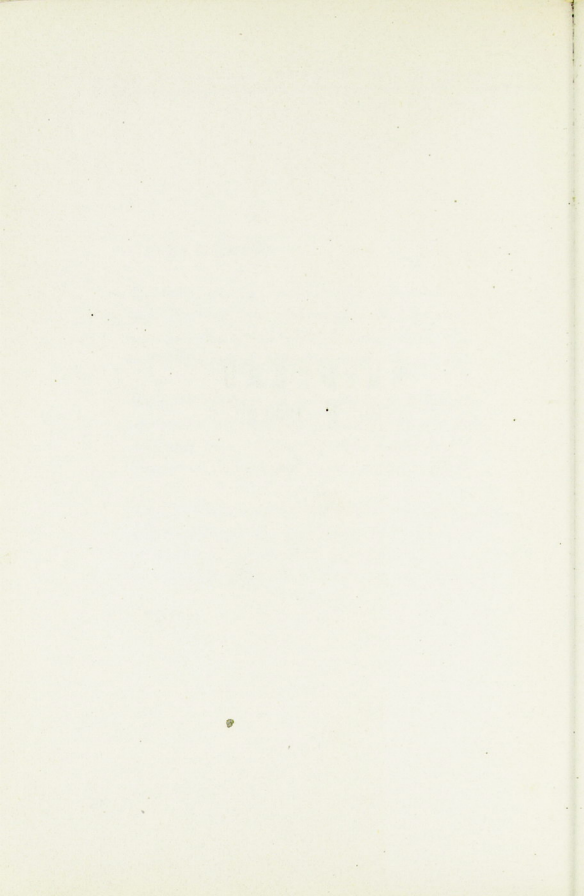
Զը մեռնեյի, չը մեռնեյի յես այնքան,
վոր տեսնեյի ինձ անկապանք մի անգամ.
այս քառսից դուրս յեղնեյի հաղթական
ու զիմեյի զեպի վառվող ապագան:

Չապրած կյանքս եմ զոհաբերել տանջանքին,
միտքս եմ լուծել, չեմ ճանաչում ել յես ինձ.
ահ, նեղ տեղ եմ մաշում որերն իմ անգին,
կարոտում եմ անգամ ոգին, յերկնին ջինջ:

Վնչ, չեմ ուզում, ել չեմ ուզում դաշտ ու ծով,
վնչ հայրենիք, վնչ բարեկամ, հարազատ.
չը մեռնեյի, չը մեռնեյի յես շուտով
ու տեսնեյի զեթ մի անգամ ինձ ազատ...

ՊԱՏԵՐԱԶՍ

(1915 p.—1920 p.)

ՊԱՏԵՐԱԶՄ

Հողմերն յեկան երան-երան,
 գյուղերն յելան ալեր, վերան,
 փոշի՛ դարձան կտուր, գերան,
 հավքերն անտեր արտը կերան.
 բոլորն ընկան սովի բերան,
 հազար մանուկ ու ծեր մեռան,
 կյանքը քնեց կապույտ լեռան,—
 հողմերն յեկան երան-երան:

ԽԵՆԹ ՈՐԵՐ

Այս խենթ որերն՝ արյուն ու նենգ՝
 քայքայեցին ասլուստը մեր,
 և անապրել դեռ ասլուում ենք,
 տառապում ենք մենք կիսամեռ:

Քար քաղաքում այս մարդաշատ
 դառել ենք մենք հոգսի գերի,
 մոռացվել են իմ հարազատ
 մոտիկները հին որերի:

Հյուրի վաժառ մեր դուռը վաղ,
 ել այցելու վոչ վոք հունենք,
 բանտ են շինել դոնալ ու բակ՝
 այս խենթ որերն՝ արյուն ու նենգ:

Մ Ն Ա Ց Ի Փ Ա Փ Ա Գ

Սեգ լեռներին, շեկ բեռներին ցորենի,
 ուռիներին, ուղիներին քարքարոտ,
 գողտրիկ դյուղին, փոքրիկ խուղին հայրենի
 յես մնացի դարձյալ փափագ ու կարոտ:

Ինձ խաբելով, աչք կապելով կյանքի դեմ,
 չազատվեցի քայքայումից, ավերից,—
 ինչ ահ ու մահ, ինչ կա հիմա՝ յես գիտեմ,—
 ո՛հ, ինձ հյուժեց այս փոթորիկն ավերիչ:

Ել չեմ տեսնի իմ փոքրիկ խուղն հայրենի,
 ել անկապանք դուրս չեմ նետվի հանդ, արոտ.—
 սեգ լեռներին, շեկ բեռներին ցորենի,
 ս՛հ, մնացի փափագ, պապակ ու կարոտ:

Ո Ր Ո Ր

Ասում են՝ կանցնեն որերն այս տարտամ,
կը գան նոր որեր՝ պայծառ ու ժպտուն,
նորից ծփծփուն արտերը կերթամ,
կարթնանա նորից գարունն իմ սրտում:

Ներկաս դարձրել եմ մի անվերջ որոր,
կանչում եմ, տենչում անորոշ վաղվան...
Յեվ ժամից նոր ժամ, և որից նոր որ
յերենեկ եմ տալիս միայն յերեկվան:

Հալչում եմ վաղուց գեհենի գրկին,
յերազ եմ կարծում անցյալն իմ փարթամ.
և աչքս հեռվին, կրկին ու կրկին,
ասում եմ՝ կանցնեն որերն այս տարտամ:

ՅԵՐԲ ՊԵՏՔ Ե ԱՆՑՆԻ

Յերբ պետք ե անցնի փոթորիկն այս մեծ,
խաղաղվեն նորից լեռները կանաչ,
աղբյուրի շուրջը, արտի, դաշտի մեջ
վխտան ու թնդան խմբերը կանանց:

Հեյ, նորից բռնեմ մեր ծաղկոտ ուղին՝
սրտիս զարկերով, հոգուս յերգերով,
վերջալույսի տակ հասնեմ այն դյուղին՝
լայն-լայն բակերով—լիքը սագերով:

Իջևանս անշուք, ճերմակ մի խրճիթ,
չորս կողմ շարեշար սալակ ու ֆուրդոն,
մացառից այն կողմ լճակը վճիտ,
հոգուս հետ խոտի նիրհող յերեկոն:

Յերբ նորից թնդան, խնդան ամեն բան,
ծիծաղն արթնանա դաշտի, արտի մեջ,
հեյ, շարունակեմ վաթանիս ճամբան,—
յերբ պետք ե անցնի փոթորիկն այս մեծ:

Հ Ո Ր Ա Ք ՈՒՅ Ր

Հեռու նետված բաղդով կույր,
կարոտ եմ քեզ հորաքճւյր,—
վսիշ ես հիմա՝ չը գիտեմ,
կասկածս ինչո՞վ փարատեմ:

Արդյոք կանցնեն մահահոտ
որերն այս մութ, այս ահոտ,
վոր դամ նորից յես քեզ հյուր,
իմ լսվ, իմ հեզ հորաքճւյր...

Նորից վազեն կառքիս մոտ
մանուկ ու հարս կիսամութ.
բոլորդ յելած իմ առաջ,
յես ջերմ սրտով ձեզ փարած:

Հույզ ու բերկրանք առաջին,
շրթունքս հպած քո աջին,
ճակտիս կնքված տաք համբույր,
ջան, իմ լալկան հորաքճւյր...

Բայց գնում ենք մենք հիմա՝
յես ել, դու յել՝ գեպի մահ,
բաժան, կարոտ, հորաքճւյր,
հեռու նետված բաղդով կույր:

ԱՂՔԱՏՈՒԹՅՈՒՆ

Ի՞նչ շուտ հասավ ձմեռը ծեր,
անհետացան շողք ու բոցեր...

Աղքատությունն իջավ դարձյալ,
հեքյաթացյան որերս անցյալ,
նորից դարձան հույսերս ավեր,
ինձ պատեցին կարիք, ցավեր:

Չասլրած կանաչ գարնան որ դեռ,
մեջքիս զբվեց հոգսի նոր բեռ.
Թագճեն կորան վարդերն ելի,
դեղին հասկերն իմ սիրելի:

Աչք չը բացինք արհավիրքից,
փակվեց ճամբան հայրենիքիս.
Հեկավ տառիս բեռը գյուղի,
չառա անուշ հոտը յուղի...

Ի՞նչ շուտ հասավ ձմեռը ծեր,
անհետացան շողք ու բոցեր:

Զ Մ Ե Ռ

Զյուն ե. սառույց... Աղքատութիւնն իմ չորս գին,
 ու հոգուս մեջ ամայութիւնն, անտպատ...
 Կարօտել եմ գյուղի ձմրան հանդստին,
 մեր սև հարկին ու հատակին զորդապատ:

Ամեն անկյուն խաղաղութիւնն, ջերմութիւնն,
 անհոգ գեմքեր, հացի սեղան բոլորչի.
 սուգված անգործ ամեն փարախ, գոմ ու տուն,
 ամեն տեղից յուղի, լոշի գոլորչի:

Յուրտ ե հիմա... Աղքատութիւնն իմ չորս գին.
 Կարօտել եմ գյուղի ձմրան հանդստին:

ՀՈՒՍԱԼՔՈՒՄ

Ասում եյի՝ կը դա դարուն, նոր բարի,
հոգիս նորից լավ որերին կը փարի...
Թագուն կորան ծագկած վարդերն այս տարի.—
մնացի կարոտ
ու սիրտս յարոտ:

Աչքս մնաց հեռվի միգտտ լեռներին,
չայցելեցի տառիս գյուղի թոռներին,
չընկերացա սայլի գեղին բեռներին.—
միշտ յերկրում այս փակ,
ոգին իսկ փափագ:

Գարնան որեր, դուկեր չեկան ինձ համար,
չը ժպտացին վոչ կապույտ ծով, վոչ կամար,
կարծես յերբեք ամառ չեկավ այս ամառ.—
անլույս, անամառ,
հոգսեր անհամար:

Դեռ ծարավի անտառների պատրանքին,
ձմեռն ամենն առավ իր պաղ հատակին,
ինձ կարոտով արավ լույսին ու տաքին.—
պատեց շուրջը մեր
հավիտյան ձմեռ:

Հ Ի Մ Ա

Յայլազից իջնում սայլերը վերջին,
լցվում եր բերքով ամեն տեղ ու տուն.—
եւ ռվ եր նայում կարագով հացին,
ռվ եր իմանում կարիք, նեղություն:

Ամեն հարկի տակ տաք ոջախ, քրտի,
անկյունում ձեթի կանթեղներ աղոտ,
նիրհելով արտերն ու կյանքը դրտի,
բռնում եր աներն անուշ յուղահոտ:

Ասում են՝ հիմա վաթանն իմ անդին
անեծք ե կարդում բազկի տվածին,
ու դերի դառած խոսքի պատրանքին՝
կարոտ ե դեղին կարագով հացին:

Ա Յ 8

... Հայրենի՛ վայրում չը տեսա նախկին,
հինավուրց ու խեղճ տունը մեր ճանաչ,
եւ չը կար բոստանն, առվակն իմ անդին,
եւ չը կար խրճիթն ու դուռը կանաչ:

Թողած ոտաւորս ժխոր ու պայքար,
հայրենիքս անգամ զգացի թերի.—
եւ արտի ճամբին, սայլի հետ, չը կար
վոչ պառավ նանին, վոչ խումբն հարսների:

Արյունի տենդն եր պատել մեր գլուղին,
չեր ծաղկել ասես վոչ դաշտ, վոչ գարուն,
ու բռնել եյին վողջ անհայտ-ուղին...
Ա՛խ, չը կար խրճիթն ու իմ ջինջ առուն:

Զ Ը Կ Ա Ր

Զը կար գյուղում յերգ ու պար,
առաջվա պես խնդություն,
հոգան եր բազմել խողաբար,
ցավով պատել հանդ ու տուն:

Դառած սարերն արյան ծով՝
պարտկել էյին հազար կյանք,
հազար անկյուն սփռել սով,
հազար տեղ լաց ու զրկանք:

Արյուն, ավեր ու թալան,
կանայք՝ այրի, վորդամեռ,
սալդաթ տարած մեկ բալան՝
դուռը թողած կին ու մեր:

Գյուղի վրա թուխ կապար,
վախից դեղնած դաշտ ու տուն.
գյուղում չը կար խինդ ու պար,
առաջվա պես հաշտություն:

ՃԱՄԲՈՐԴԵՄ

Ել վոչ մի վայր չունի փայլ ու հրապույր,
չը կա, չը կա ազատութեան ճանապարհ,—
դժուրն ե հյուժովել, հինն ե լուծովել, չը կա բույր,
քաղաքներում փակված սրտեր արնապարտ:

Ո՛ր, ճամբորդեմ, հավերժորեն ճամբորդեմ
անտառներով, սեզ լեռներով, ձորերով
դեպի անհայտն ու յերազը, դեպ յեղեմ,
հանգստութեան, դադար չառնեմ որերով:

Ծաղիկների ծփանքի մեջ լինեմ քուն,
իմ ոթեանն անտակ մի ձոր թող լինի.
չորս կողմ իջնի մի անթափանց իրիկուն
ու սոսկումից, վախից հարբեմ անգինի:

Գլխիս վերե յերկնի կապույտ ապակի
և սարսափից դեղնած ու պաղ մի լուսին.
հողիս անդուսպ հեռվից կյանքը փափագի,
վոր չը լինեն հողալի բեռներ իմ ուսին:

Ո՛ր, ճամբորդեմ, հավերժորեն ճամբորդեմ
դեպի անհայտն ու յերազը, դեպ յեղեմ.
Ել վոչ մի վայր չունի փայլ ու հրապույր,—
դժուրն ե հյուժովել, հինն ե լուծովել, չը կա բույր:

ՔԱՅՔԱՅՈՒՄ

Տարագիր, լքված մեր իսկ սջախից,
հարազատ հարկի հանգստից կարոտ,
մայրիկիս սրտում մի մաշող թախիժ,
յեղբայրս հեռւ, լեռներում քարոտ:

Ու շատ են, մեծ են՝ կորուստներս այնքան,
վոր չի մնացել հավատ իմ հոգում.
կարծես չի դալու յեղբայրս այս անգամ,—
ո՛հ, չար կասկածից սիրտս ե մորմոքում:

Նա հաղթանակի բոսոր ճամբեքում՝
կռվում ե հիմա վառքի դարպասում,
իսկ տունն ավերակ, կյանքը՝ բեկբեկուն,
Արտաշի կարմիր դարձն ե յերազում:

ՅԵՂԲԱՅՐԱԿՈՐՈՒՍՏ

(Կոմունիստ յեղորոս՝ Արսաւի նիւտաստիկն)

Ա.

Ո՞ւր ես, ախպեր, վճիռ աշխարհում, վճիռ սարում,
 վճիռ արեն եր քեզ զուրգուրում ու փարում.
 վճիռ յերկինքն եր քո որհասին լուռ վկա,—
 այս դարունից մի՞թե բաժին քեզ չը կա:

Են վճիռ հողին դու մնացիր հար գամած,
 ի՞նչ խոսեցին քո շուրթերը կարկամած.
 խեղճ մայրիկի դուրգուրանքի, գրկի տեղ
 ո՞վ կուտակեց կրճքիդ վրա հողի թեղ:

Հէ՛յ, մի՞թե զուր կանչելու յենք բեկբեկուն,
 իսկ դու այդպես չես դառնալու յերբեք տուն.
 մի՞թե պարտկեց քեզ մայր յերկիրն անհատակ
 և դու դառար անհիշատակ նահատակ:

Բ.

Արի, ախպեր, զուր մեզ մի՛ տուր կրակի.—
 հաղթանակի տոն ե այսօր, կիրակի.—
 զուր ցավ մի՛ տուր քո այդ անսիրտ արարքով,
 արի, արի սեղան նստենք իրար քով:

Հէ՛յ, աղեկեզ կանչում եմ քեզ, ջան, ձայն տուր,
 մեռնեմ հեռու ոթեանին քո անդուռ,
 նշխարներիդ անտիրական ու անթաղ,
 քո նոր ու շեղ ճանապարհին յես մատաղ:

ՄԵՐ վատնեցիր ասպետական ուժը քո,
մեզ մատնելով տառապանքի ու սրգո...
Հաղթանակի տոն եւ այսօր, կիրակի.—
արի, ախպեր, զուր մեզ մի տուր կրակի:

Գ.

Սրի, ախպեր, գարուն ե,
մայրիկի սիրտն արուն ե,
չենք հավատում, թե չը կաս,
միշտ կարծում ենք, վոր կը գաս:

Մուրազի տեր իմ ախպեր,
հազար ցավի տեր ախպեր,
մերով՝ անմեր իմ ախպեր,
տերով՝ անտեր իմ ախպեր:

Ձորս կողմդ սար բոլորած,
ձյուն ու բուքից մոլորած,
տնից-տեղից դադարգուն
վոր քարի տակ առար քուն:

Ի՞նչ քոլի մեջ, ի՞նչ ձորում
քեզ ագռափն եր քչփորում.
են ի՞նչ հող եր, ի՞նչ հանդ եր,
վոր լափեց դին քո անտեր:

Ձենք հավատում, թե չը կաս,
միշտ կարծում ենք, վոր կը գաս...
Սրի, ախպեր, գարուն ե,
մայրիկի սիրտն արուն ե:

ԱՆԻՈՒՍԱՓԵԼԻՆ

«Ով մեռնի չը մեռնի՝ ծերը կը մեռնի»:
(Տաթիս խոսերից)

Ո՛ր, ինչքան կսկիծ իմ հոգում հիմա,
իմ կյանքն անարև մի սլարտեզ ավեր,
իմ շուրջը հիմա հազար ու մի մահ,
կործանման կասկած ու ինչքան ցավեր:

Հիշում եմ անուշ դաշտերը վարդի,
վոսկեղեն արտեր, ավան, մարգ ու տուն,
մեր զուլալ առուն, ծառերը բարդի,—
ջան, անհեռ կորած իմ լավ մանկություն:

Հիշում եմ՝ ինչպես շիկնած քար ու սեղ,
դողդողում եյին իրիկնալույսին,
գետի յեզերքին նստած մայրս ու յես,
զրրուցում եյինք արևի մասին:

Անցել են հիմա որերն այն վոսկի,
հիվանդ մայրիկս ե իմ լեզուն փափում.
նայում ենք իրար մենք առանց խոսքի
ու թախծում, թախծում մեր վիշտը թագուն:

Ո՛ր, ինչքան, ինչքան կսկիծ իմ սրտում,—
յեղբայրս ե թաղվել Լոռու լեռներում...
Դեռ տեսնելու յեմ ինչքան տրտմություն,—
գիտեմ, մեկ որ ել մայրս ե մեռնելու:

Մ Ա Յ Ր Ի Մ

Յեթե մեռնես դու մեկ որ,
մայր իմ անուշ, աննման,
վորպես անտեր մի բեկոր
յես վողոցում կը մնամ:

Յես կը մնամ անխնամ,
մայր իմ խոհուն, գրասեր,
անդեկ ու հեզ ուր գնամ
ու գանգատս ուր ասեմ:

Յեթե անշող, անապրուստ,
դառն ե իմ կյանքն ու ներկաս,
բայց բերդի պես ամրակուռ,
մայր իմ, կանգուն դու դեռ կաս:

Դեռ դու ծածուկ պահելով
հազար մի բան ցավագին,
գորովագութ ու խելոք
գուրգուրում ես զավակիդ:

Այս որերին՝ վատ ու չար՝
ժպիտ ունես դու կրկին,
իմ ուղեցույց վառ դու ջահ,
յես տեղ ունեմ քո գրկին:

Ինչպե՞ս ապրել առանց քեզ,
 Հը զգալ կորուստ ու կսկիծ,
 յերբ դու մեր տան առանցքն ես
 և անսասան մի հսկիչ:

Հզորակամ, կենսատու,
 մայր իմ անուշ ու բարի,
 յեթե հանկարծ մեռնես դու,
 ճրագս ել ո՞վ կը վառի...

ՅԱՆԿՈՒԹՅՈՒՆ

Ու չեմ հասկանում, քե ինչի՞ համար
մարդը պիտի մարդուն քեմամբ,
քե ինչի՞ համար յերկիր ու կամար
պիտի իննն գերի մեկ-մեկ իջեանի:

Լինենք, լինենք մի աշխարհ՝
բոլորն իրար հավասար,
ուր դավ ու ցավ չը լինենք,
ուր հեշտ ու հաշտ ուղիներ:

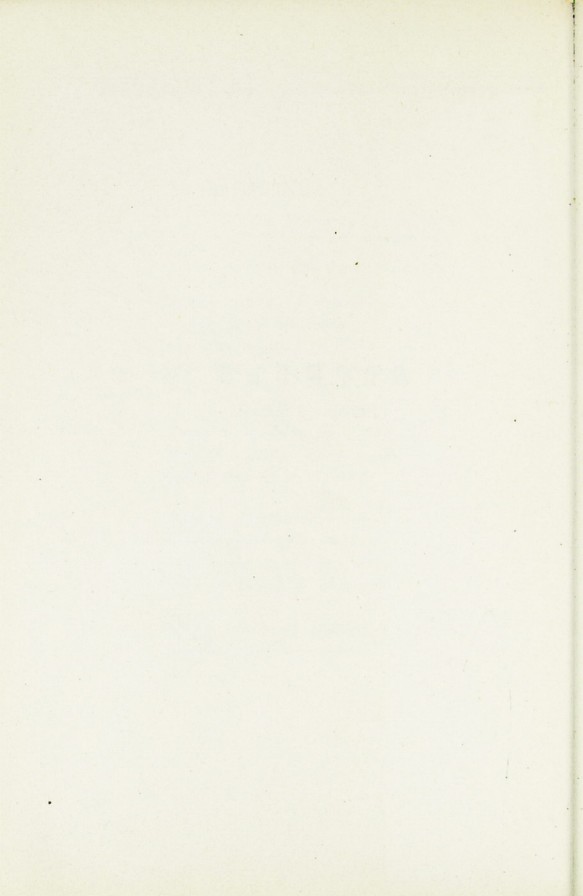
Ծով ու ծաղիկ, արահետ,
մարդ ու ալ-վարդ իրար հետ,
թափված լինենք հազար բերք,
իշխող վոչ մի բռնի ձեռք:

Կյանքը խողի, տաղի տեղ,
ամենն իրեն գլխի տեր,
ապրուստն առատ՝ ջրի պես,
հեշտ ու հանգիստ՝ քնի պես:

Լինենք, լինենք մի աշխարհ՝
բոլորն իրար հավասար:

Զ Ա Ր Թ Ո Ն Ք

(1921 p.—1922 p.)

Ա Ր Փ Ի Ն

Կարծես ծաղկում ե առավոտն այրող,
բացվում ե կարծես ճանապարհն իմ գոց.
Կարծես զարթնում են արտ ու լեռ, այլ, հող,
եւ կարծես չը կա արցունք, հեկեկոց:

Հազար գույներ են վառվել յերկնքում,
շափաղ են զարկել քարին, քարափին,
յերկունքի ցավից յերկինքն ե տնջում,—
կարծես բացվում ե վոսկեղեն արփին...

ԱԶԱՏՈՒԹՅՈՒՆ

Այսոր բացված արև մի բորբ՝
խաբակում ե աշխարհը վորբ,
մեզ ձոնելով զարնան որեր,
հազար ու մի ծնվող նորեր:

Զարկենք շեփորն աղատարեր,
յեկեք կարենք ամեն կապեր,
ամեն տեսակ շղթա ու բանտ
անենք հիմքից մենք քարուքանդ:

Վնչ սրի ույժ, վնչ կոտորած,
վնչ մի շնչող սովից կորած.
վնչ մի յերկրում վնչ մի արյուն,
բոլորն առնեն գործի մվյուն:

Կյանքն հավասար վողջի համար,
վողջի համար հող ու կամար.
մարդիկ բոլոր ձուլվեն ի մի,—
մի ցանկություն, մի սիրտ լինի:

Թող հուրհուրան արևը բորբ,
վոր աղատված աշխարհը վորբ
այսոր արբի կոչ ու կանչով,
վոտքի յեկնի նոր մարդկանցով:

ՆՈՐ ԳԱՐՈՒՆ

Այսոր բացվել է հորիզոն մի ճոխ,
լուծվել է հողուս գանգատը վիճող...

Ու վարդակարմիր դարունն այս ազատ
իմ աչքին չունի նենգավոր վռչինչ.
ամեն ինչ այնպես լավ է, հարազատ,
ամեն տեղ այնպես արևոտ ու ջինջ:

Թագել եմ այսոր հողս ու տառապանք,
ել չունեմ, չունեմ կորչելու յերկուդ.
դարձած մի կայտառ մանուկ անկապանք՝
նետվել եմ նորից պայծառ լեռ ու գյուղ:

Ո՛ր, ինչքան վառ են յերկիր ու կամար.
ծաղկել է կարծես դարունն ինձ համար.—
այսոր, բացվելով հորիզոն մի ճոխ,
լուծվել է հողուս գանգատը վիճող:

ՍԻՐԵԼ ԵՄ

Յերբ չի գուրգուրել հոգուս ել վոչինչ,
 յերբ չեմ ունեցել անգամ թթու թան՝
 սիրել եմ անցյալն արևոտ ու ջինջ
 և վառվող հուշերն իմ լավ մանկության:

Որենքն ապրուստի յեղել ե ոտար
 ու չեմ գիմացել յես վոչ մի ցավի,
 սիրել եմ գյուղի աշխատանքն արդար,
 ձյունասքող սարերն ու ծովը ծավի:

Քրտինքն եմ սիրել գեղջուկի թափած,
 յերկրի գանձերը ու բերքն արտերի.
 սիրել եմ գողտրիկ գյուղը սրտաբաց
 ու զով, լայնարձակ դաշտերն անթերի:

Սիրել եմ անցյալն արևոտ ու ջինջ,
 յերբ չի գուրգուրել հոգուս ել վոչինչ:

Ծ Ո Վ Ա Փ Ի Ն

Ու կանգնած եմ մեր ծովափին յես դարձյալ,
ու տեսնում եմ անուշ որերն իմ անցյալ...

Հին աշխարհը, իմ աշխարհն եմ յես դարձել,
իմ դեմ հիմա հազար ճամբա անարգել. —
եւ չեմ դիմում, եւ չեմ գնում դեպի մահ...
Ո՛ր, հրճանքից կը խենթանամ յես հիմա:

Իմ կյանքն ասես մի նորածին առավոտ,
իմ յերկրը՝ փրկված մի լույս ռազիս.
արթնանում եմ մեր ապագան արևոտ
այնպես թափով՝ ինչ տեսել եմ յերազիս:

Ու կանգնած եմ մեր ծովափին յես դարձյալ,
ու տեսնում եմ անուշ որերն իմ անցյալ...

Ն Ո Ր Ի Ց

Ահ, նորից իմ դեմ կապույտ ող, յեթեր,—
յես կրկին, կրկին մի մանուկ եմ դեռ...

Ներքև լճակն ե. ալյակներ, ծփանք,
ճախրող ճայերի քրքիջ ու շուրջալար.
տարածության մեջ խաղեր յերփներանդ,
միդոտ կատարներ՝ հուժկու, ձյունափառ:

Ճոճվող նավակներ, ճերմակ առադաստ,
փորված ջրերի քնքուշ ժապավեն.
հեռուն շեկ արտեր՝ վախճանի պատրաստ,
առատ սնձրեկ վերջին ապավեն:

Փարթամ յերեկո. կաս-կարմիր կամար.
անդորրն հուզում ե զողանջը՝ զանգի.
վառվում են յերկնի լույսերն անհամար,
սուզվում ե մթում դետակը Զանգի:

Ահ, նորից իմ դեմ կապույտ ող, յեթեր,—
յես կրկին, կրկին մի մանուկ եմ դեռ:

ՆԱՀԱՏԱԿԸ ԿԱՏԱԿԻ

Վորպես մի թույլ, վողջակիղված գուր նահատակ,
 ծեր ու մանուկ վողջ կենդանի հանձնած հողին,
 վորպես չնչին, մի հերթական կողիտ կատակ՝
 սարսափի տակ նրանք յերեկ գյուղը թողին:

Հյուղերի տեղ մնաց միայն քար ու մոխիր,
 դաշտը դառավ դարան մտած դայլերի վորջ.
 ցրիվ տվին, սրին տվին խեղճ ամբոխին. —
 ի՞նչ փույթ նրանց, թե վերջանալ յերկիրը վողջ:

Հազար-հազար անմեղներն արյան գնով
 նրանք թռան աշխարհները «հին խնամի».
 հազարամյա հոգնած Հիսուսն ընկավ քնով, —
 ու հավատին գյուղը դառավ մի թշնամի:

...Յեվ ասես թե խփեց հանկարծ մի զարկերակ,
 ցնցվեց, ցնծաց պառավ գյուղը բյուր տարեկան.
 մոխիրներից վոռքի յեկավ կյանքն ավերակ, —
 գյուղն աշխատանքն ընտրեց իրեն լավ բարեկամ:

Ու շարժվեց ժիր, գյուղն հավաքեց շունչը ի մի,
 բացեց իր դեմ ճշմարտություն մի անհատակ.
 ու հասկացավ գյուղն արթնացած, վոր մինչ հիմի
 մորթոտվել ե, վորպես մի թույլ, գուր նահատակ:

Վ Ե Ր Ա Դ Ա Ր Զ

Հէյ, տառապած բոլորից,
 յեա եմ յեկել յեա նորից.
 յեկել եմ յեա, ջան, դուժման,
 վարեմ գետինն իմ խոսքան:

Հէյ, ձեզ ողջույն արա ու դաշտ,
 ցորենի թեզ, ալրի տաշտ,
 խրճիթ, սյուհեւր մլրուբոտ,
 թոնրի բոցեր, հացահոտ:

Ուսիս նորից գերանդի,
 ճամբան բռնեմ մեր հանդի,
 վոր թափելով տաք քրտինք՝
 տուն դամ հոգնած ու տամ թինկ:

Իմ շուրջը բերք, լի կճուճ,
 մոռնամ անցյալն յեա դժուճ.
 ոջտիս բաց, սիրտս լեն,
 մարդիկ թող դան վայելեն:

Լոկ յեա կախվեմ իմ բախտից,
 վոր ազատվեմ հյուժախտից.
 Թեկուզ չոր հաց, թթու թան, —
 յեկել եմ յեա, ջան, գուժան:

Հ Ր Ա Ժ Ե Շ Տ

Մ'նաք բարով՝ վախ ու արկած
 և փերիներ ծովում պարկած,
 հեռուն ապրող զեւեր անհաղթ,
 յեղեմական լույս ու դրախտ.
 հոգի, վոգի դուք լուսացայտ,
 սուրբ անմեռներ և ույժ անհայտ,
 դուր անըջանք, վերի տենչանք,
 սին աշխարհին հասնելու ջանք.
 խուղի խորքի խուչ հեկեկոց,
 որոր, ցնորք, սաղմոսերգոց,
 յերազ, հույսեր՝ փարթամ ու պերճ,
 չեղած փառքի խոստում անվերջ:
 Մ'նաք բարով՝ հուշերի շարք,
 սուտ առասպել, զարդանդ ու չարք.—
 կյանքն ե իմ դեմ ժիր, կենդանի,
 ծարավ դաշտերն իմ վաթմանի...

Վ Ո Ղ Զ Ո Ւ Յ Ն

Մով լեռների փեշին թառած
արտաներին հեռատարած,
արտին, հանդին դեռ չը հերկած,
հորիզոնին հրով ներկած,
մեզին, ծեղին ծիրունագույն
բերել եմ յես վողջոյն, վողջոյն:

Շշմած ու շիւ շողին, շաղին,
թիթեռների խայտուն խաղին,
արտուտների տրտում տաղին,
հանդի հոտին ու հոտաղին,
ծփուն ծովին յերկնի հանդույն
ու ղիւ զովին հրկեզ վողջոյն:

Կակաչներին, կանաչներին,
իմ հին ծանոթ ճանաչներին,
ծաղիկների բույրին անանց,
շեկ փոշու մեջ թաղված կանանց,
կովկիթների ձայնին շաշուն,
փրփուր կաթին քրքիջ վողջոյն:

Գյուղի կանչին ու հավարին,
թերի թողած դարնան վարին,
միլյոնների ծով ծաբավին,
անտիրական, մերկ պառավին,
բաւրականներին իմ մոխրագույն,
անհարկներին դրկից ողջոյն:

Աւաններին նեղ ու քարոտ,
խոզաններին ձեռքի կարոտ,
հյուծվածներին ուժից ընկած
ու ծերերին քաղցից սմքած,
աշխարհի մեջ հովերժ անբույն
զըկվածներին վրէկն՝ վողջույն:

Հոգիներին բոլոր արթուն,
քրանաթաթախ հողի մարդուն,
ըմբոսաներին ժիր ու տոկուն,
խոր թմիրից զարթնող վագուն,
զործին արդար և հարաճուն,
աշխատանքին կիզկն՝ վողջույն:

Կ Ո Չ

Յելեք, յելեք, վոր նորից
 յերգերն հնչենք մեր ձորից,
 յելեք, հողն ե խորովել,
 յելեք տսենք՝ հորովել...
 Լեռների տակ ցան ու ցիր
 լքված դյուղերն ավնածիր,
 մարմանդ քամին հարավի,
 արտերն առվի ծարավի,
 անշուր պարտեզ, չոր ուռի,
 խափան ակներն ողբյուրի,
 խոպան դաշտերն յերեսթող
 մեզ են կանչում սրտադող...
 Ավաններից, գյուղերից,
 խրճիթներից, խուղերից,
 հէյ, քարակող ձորերից,
 անձուկ ու մութ հորերից,
 տնից, բնից, չորս պատից,
 արթուն քնից, շշտփից,
 քարափներից, ջրափից,
 յելեք, յելեք մրափից:
 Մեր ու մանուկ անբեխեր,
 ջահել, ահել ալահեր,
 մշակ, հոտաղ, հորթաբաժ,
 ամեն շնչող արարած,

Թողեք ձեր հին կլանքը ծուլ,
 յեկեք մեկտեղ, միաձուլ՝
 ես արևոտ վառ ուրին
 կապենք յեզներն արորին:
 Յեկեք, յեկեք, վոր նորից
 յերգերն հնչենք մեր ձորից,
 յեկեք, հողն ե խորովել,
 յեկեք ասենք՝ հորովել...

Հ Ո Ղ Ի Մ Ե Ջ

Փորենք, փորենք յերկիրը գոս,
բանանք հաղար փոս ու ալոս,
փորենք, փորենք հողը վաբար,
հողի մեջ ե աշխարհն արար:

Փորենք խոպան խոզան ու քոլ,
վարենք ամեն չոր հանդ ու չոլ,
վոր արա ու սար, գետ ու կածան
ծածկվեն խոտով ալեծածան:
Ուղիներին թող գալարուն
բացվի արև, խինդ ու գարուն,
աշխարհն արբի բեռ ու բերքով
և ցնծադին յեռուն յերգով:
Ընկնեն բանի բահ ու գուլթան,
ճիչը պայթի նոր գոյության,
վոր արթանացող յերկրի վրա
հավերժական կյանքը յեռա:

Փորենք, փորենք խորքերն անձեր,
հանենք վոսկու անդին գանձեր,
աշխատանքի հաղար տեսակ,
հաղար մարդու հաղար փեշակ:
Թող շառաչեն շշակ ու զանդ,
յերկրից հանենք վտակ ու հանք,

սղիւնձ, կապար, խիճ ու ածուխ,
 ույժ ու վողի, շողի ու ծուխ:
 Սարին, քարին տանք հարություն,
 շունչ ստանան անտառ ու տուն.
 Թող մեր ույժից միահամուռ
 վտարի կանգնի աշխարհն ամուր:

Փորենք, փորենք սիրտը հողի
 ու կյանքն որհնենք կյանք տվողի,
 վոր ջլապինդ բազուկն և մեր
 և աշխատանքն հավերժ անմեռ:

Մ Ա Ր Տ Ա Կ Ո Չ

Հէյ, լսեցեք, հէյ, լսեցեք, —
բորբոքված ե նոր լուսածեղ,
հուրն ե գրկել վողջ աշխարհին,
մեռնում են լուռ շարքերը հին:

Յեւ գեռ ձեր գյուղն անցանքս ու լերկ,
ձեր մանուկներն անտուն ու մերկ,
մարդիկ վայրի ու լեռնային,
բակ ու խրճիթ մաշված ու հին.
փողոցները ցեխոտ ու կեռ,
բերքի տեղակ աղբակույտեր,
մարմնի տեղակ փայտե թիակ
ու բոլորդ շնչող դիակ.
սմբած կանայք գետնատարած,
հույզ ու յեռանդ ձեր մեջ սառած,
ամեն լեզու մեկ-մեկ թուլթակ,
խելքը թաղված խոր փոշու տակ,
ձեր ջաղացներն ու կալն անբան,
փուշով փակված հանգի ճամբան.
աշխարհը մի դատարկ ուղի,
կյանքը քնած ձեր վողջ գյուղի.
գերանդիներ՝ պատած ժանդով,
սովի մատնած մանուկ ու կով,
ձգած գետին փոցիս ու մանգաղ,

ձեր արոտներն, արտերն անքաղ,
 լցրած զանդը ձեր անոթի
 հեքյաթներով վողջ սնոտի,—
 թե կա հզոր մի գատավոր,
 վոր ձեզ կը տա լույս ու լավ որ...
 Դուք, հողիներ, հույսից կապված
 և հույսերի լույսով խաբված,
 ձեր միաճն անվերջ թափառական,
 ողից հյուսված ձեր ապագան.
 սև հարկի տակ բակ բոլորած,
 սին հավատով միշտ մոլորած,
 կյանք եք հայցում դուք անհայտից
 և գուրգուրանք մի գույզ փայտից...

Հեյ, լսեցեք, հեյ, լսեցեք.—
 բորբոքված և նոր լուսածեղ,
 հուրն ե գրկել մեր աշխարհին,
 մեռնում են լուռ շարքերը հին:

ԳԱՐՆԱՆ ԱՆՁՐԵՎ — Զ. Ս. Խ. Զ.

Անձրեն յեկավ առատ, հորդուն,
 վողջուն տվեց հողի վորդուն,
 գետերն յեկան գալար-գալար,
 ծառափն առան թուփ ու գալար:

Յերկրին իջավ գարուն նորից,
 հազար մանուկ ծնվեց մորից,
 հազար նոր կյանք, հազար նոր տուն,—
 անձրեն յեկավ առատ, հորդուն:

ԴԵՊԻ ԱՇԽԱՏԱՆՔ

Առավոտ ե, յե՛լ, նանի,
հարս ու տղա դի՛ր բանի,
շաշեն կովկիթ, գերանդի,
բոլորը գան յեռանդի:

Յեզներն արդեն հանդն իջան,
անքն ե կանչում, նանի ջան,
յերկիրը մեր քարքարոտ,
աշխատանքի մեծ կարոտ:

Յե՛լ, որերն են քանի տաք,
քրտինք թափենք յերկնի տակ,
վոր հոգս ու ցավ, այ մեր նան,
գեթ ես ձմեռ վերանան:

ՎԱՐԻ ՅԵՐԳ

Հոլ աբա, յեզ, հոլ,
 քանի որն ե գոլ,
 հոդն ե մեր գեռ բոլ,
 հոլ աբա, յեզ, հոլ:

Հոլ աբա, յեզ, հոլ,
 մի նաջիւր քար, քոլ,
 արաի վրով թոլ,
 հոլ աբա, յեզ, հոլ:

Հոլ աբա, յեզ, հոլ,
 վարենք ամեն չոլ,
 քաշենք սև-սև գոլ,
 հոլ աբա, յեզ, հոլ:

Զ Ա Ն, Ի Մ Յ Ե Ձ

Փնտել եմ անվերջ, նորից գեղ այն,
յնչ վոր կորցրել եմ իմ ծնված որից,—
նոզ ու աշխատանք յեղ դառնե լայն-լայն,—
յես այսոր կարծես ծնվել եմ նորից:

Հողն աղոսենք, ցորեն ցանենք, ջան, իմ յեզ,
եւ մեր կյանքը վոչ յերազ ե, վոչ ցնորք.
քո տոկանքը թող ապահով տանի մեզ
մինչև զարուն, մինչև յեկող ցանքսը նոր:

Հիմա ետեղ յես վոչ տեր եմ, վոչ ծառա,
գլխիս վերև չունեմ վոչ մի սլարաքատեր.
յեզ ջան, ճգի՛ր, սիրար հողի բնց արա,
վոր հոշոտված մեր ապրուստը կարկատենք:

Յեզ ջան, եւ ո՛վ բաղդի վալլով կանցնի մեզ,
յերբ իմ հոգուն ալսոր միայն տեր յեղա.
հողն աղոսենք, ցորեն ցանենք, ջան, իմ յեզ,
վոր յես մնամ մի մշտական յերեխա:

ԼՈՒՅՍ—ՀՈՒՅՍ

Հարսներն ուսած սափոր մի լիք,
պառավ կանայք առած իլիկ,
լուսաբացին վոտով, սելով՝
սարն են գնում յերգ ասելով:

Արևն իջել զարթնող գյուղին,
ջան, ցնծում ե հանգի ուղին,—
շողշողում ե լույս մեր յերկրում
և ապրելու հոգս մեր յերկրում:

Յ Ե Ր Գ

Ի՞նչ խոսքերով յերգեմ ձեզ,
վոր ծարավ սիրտս հովանա,
հեյ, դեղին արտ, բեղուն սեզ
ու կապույտ ծով Սևանա:

Թայ արտոններ, ծիածան,
ջաղաց ու գետ, ուռենի,
սայլեր, սայլեր, հեղ կածան,
վոսկի բեռներ ցորենի:

Հեյ, գերանդի և գութան,
հեյ, կալերի թեղուն բերք,
հուշեր ու ներ մանկության,
անհոգ սլարեր ու խենթ յերգ:

Կանաչ հովիտ գեղանի
ու վոչխարներ բազմահոտ,
տուն ու տանիք ավանի,
յերթիկի ծուխ, հացահոտ:

Ջան, դեղին արտ, բեղուն սեզ
ու կապույտ ծով Սևանա.
Ի՞նչ խոսքերով յերգեմ ձեզ,
վոր ծարավ սիրտս հովանա:

Ա Ռ Ա Վ Ո Տ

Առավոտովա մութնուլուսին
աքաղաղի հեռավոր կանչ,
հալչում աստղ ու կիսալուսին,
ձայնն ե թնդում զարթնող մարդկանց:

Մտվերների խաղ ու ձևեր,
արևելքում գույներ բոսոր,
դատարկ սայլեր սարերն ի վեր,
մութն ե քաշվում, բացվում բոց որ:

Լույսն ավետում ծիտ ու ծիծեռ,
կյանքն ե զարթնում հանդ-արտերում,
հազար տեղից յերդ ու ճիչեր,
աշխատանքն ե հանդարտ յեռում:

Գյուղի վրա դեռ մառախուղ,
դեռ չի հանդել լույսը վերջին,—
արթնացել են ախոռ ու խուղ՝
աքաղաղի դեռ մի կանչին:

Առավոտովա մութնուլուսին
ջինջ հորիզոն, անամպ յեթեր,
հալչող աստղ ու կիսալուսին,—
քաղաքն հիմա քնած ե դեռ:

Կ Ա Լ Ո Ց Ք

Դե, կալսիր կալըս, հոլ արա, իմ յեզ,
այսոր դեռ հոգով մի մանուկ եմ յես.
Թաղենք հին կյանքը՝ չարկամ, վատ ու նենգ,
ապրելու համար որեր շատ ունենք:

Բերք տուր, բարիք տուր ինձ ամեն տարի,
քեզ եմ պարզեցել իմ սիրտը բարի.
վաղուց մեզ համար համ հեր, համ մեր ես,—
հասկերի վրբով թո՛ղ արա, մեր յեզ:

Դեղին վերջալույս. հրդեհված խուրձեր.
սարի կատարին մի հսկա հուր ձեռ.
մենք իրար ընկեր լեռների գոշին,
հեռուն ծփծփա վոսկեղեն փոշին:

Սայլերն իմ բարձուն հանդերից կրրեն,
լցնեն տուն ու բակ հասած խոտ, ցորեն,
դու կալսիր կալըս, հոլ արա իմ յեզ,
այսոր դեռ հոգով մի մանուկ եմ յես:

Մ Ե Ր Ա Վ Ա Ն Ը

Քշտած յերկու լեռնափեշ,
մեջն ե ավանն իմ հրաշք,
վոր թարթելով մարդու պես,
ծուխ ե թողնում հաղար աչք:

Մեր գետափներն ավազոտ,
մեր գետակներն ալեվարս,
վարդ ու ծաղիկ, անուշ հոտ,
լվացք իջած կին և հարս:

Աշխատանքի բնաշխարհ.—
վոսկի հասկի ծփծփոց.
կալերն ուղղված սայլաշար,
սարը սահող վերջին բոց:

Հալալ դատած հացի բերք,
ջաղացներում անծայր հերթ,
հաղթանակի հնչուն յերգ
և գեպի տուն ցնծուն յերթ:

Մ Ե Ն Ք

Մեր ոջախը համեստ մի տուն,
 Հունենք վոչ մեծ, վոչ մարդ գիտուն.
 մեր աշխատանքն հանձնած հողին՝
 միշտ որհնում ենք կյանք տվողին:

Մենք լուռ ու հեզ, մեր սիրտը պարզ,
 լույսի պես ջինջ՝ աղջիկ ու հարս,
 մեր զարդը՝ մաճ, փոցիս ու չորոց,
 խինդը՝ մանկան մի որբոց:

Մրոտ պատեր—անմուր հոգի,
 չենք նախանձում մենք վոչ վոքի.
 մենք՝ քրտինքի մարդիկ անշառ
 ու հավիտյան գեղջուկ ռանչաբար:

ԱՇԽԱՏԱՆՔԻՑ ՀԵՏՈ

Սուգված դաշտով ու լեռներով,
 արտի տված շեկ բեռներով,
 աշխատանքի բեղուն բերքով՝
 ճամբա ընկնենք մեր նոր յերգով:

Թող բարձրանան կուտակ-կուտակ
 աղուն ու հարդ դով քամու տակ,
 կալի դեղին փոշում թաղած՝
 դործով թնդան բակ ու ջաղաց:

Կրենք մենք տուն ցորենն աղցած,
 հաց տանք մերոնց՝ մերկ ու քաղցած,
 անկյուն նետենք փոցիս ու յեղան
 և բոլորենք ուրախ սեղան:

Պ Ս Ա Կ

Ա.

Գարուն, ամառ,—լույս ու տաք,
զարթնած աշխարհ և հանդ-արտ.
աշուն, ձմեռ. —քուրսու տակ
հանգիստ որեր, կյանք հանդարտ:

Բ.

Չորս յեղանակ իրար յետե,
իրար յետե հեշտ ու թեթև
թող վան ու միշտ յերթան արագ,
բերքով լցնեն տուն ու մարագ:
Արտ ու արօտ, լազուր յերկինք,
ժիր աշխատանք, աղի քրտինք.
Վողջի համար կյանքը մի խաղ
և ամենուր ապրուստ խաղաղ:

Ա Յ Ս Ո Ր

Յեւ պսոր հանկարծ
 ծաղեց հազար հարց
 միանգամից...
 Տեսանք, վոր դեռ կան
 աշնքան
 հին ձեռքեր հինայած,
 միրուքներ ծեր.
 տեսանք գործեր անկատար,
 աթարի կույտեր
 ու դեռ ելի
 մոխիրով լի
 փողոցներ, փողոցներ...
 Յյսոր զգացինք,
 Վոր դու ե,
 դժար ե
 ժանգոտ գութանով
 կյանքը շարժել.
 որերը սրընթաց են ավելի,
 քան սելը թաց,
 ճապաղ.
 ու պաղ են, միապաղաղ,
 խաղաղ են որերը մեր՝
 նման կիսամեռ ուղտի...
 Մեր ուխտը թունդ ե.

անգունդն ենք նետել
 շարքաթի շիրով շշմած
 որերը հաշիշոտ.
 սոսկ մի սուլիշի
 ճիշը շատ քիչ ե, չնչին.
 բրիչն ի՞նչ ե մեծ գործի մեջ...
 Յեվ այսօր աղերսով չե,
 վոր պիտի ճանաչենք
 իրավունքը մեր.
 անցել են որերը մութ,
 անձկոտ,—
 պահանջկոտ ենք մենք այսօր,
 Ու նոր որերի
 կարմրակատար շղթան
 համառ ե դարձրել մեզ,
 վոր ել չը լինենք թշվառ,
 ու մեզանից, ձեզանից ել
 պահանջենք ավելի...

ՀԻՆ ՍԵԼԸ

Ու մեր դյուզն ուշացած հին մի սել,
 տնքում ե քարքարոտ ճամբեքում.
 դեռ պաղ ե մեր արևն, անկիզել,
 մեր կյանքը, մեր կենցաղն անբեկում:
 Ճոնչում, ճչում ե սելը մեր՝
 ուշացած շքերթից աշխարհի,
 լուրը հուր շատ խուլ ե հասել մեզ,
 դեռ խորթ են որերը վիթխարի:
 Ու հիմա վաղում ենք մեր բեռով
 զնդալով, զարկվելով քարափին,
 վաղում ենք հնամյա ծերալերով,
 վոր հասնենք հրեղեն տարափին:
 Մեր սելը փշրված, փոշոտված
 զնգում ե ժայռերում քարաշատ,
 փնգում ե փշերից հոշոտված,—
 կորցրել ե իր հինը հարազատ:
 Ու նորը հեռավոր, անծանոթ,
 մի անհայտ մշուշով բոլորած,
 հին սելը վախեցած, վարանոտ՝
 բեկբեկուն ճամբեքում մոլորած:
 Անվերջ են խայթերը խուլթերի,
 քանի՜ սել դեռ արգելք կունենան.
 քարոտ ե այս ճամբան ու թերի,
 բայց, գիտենք, հեռու չե կոմունան:

ԳՅՈՒՂԵՐԻ ԿԱՆՁԸ

(1923 p.—1925 p.)

Պ Ա Շ Ա Ր Ե

Պահարե՛—

մի զիլ բառ՝ ուրախ սրտից,
ծիծաղից պոկված ալիք.

Պահարե՛—քրքիջ դրդիչ,
մանկական չալ խաղալիք:

Պահարե՛—մի դեր-ասան,
իր սրտում սրտեր հաղար,
մի որ ժան, մի որ Հասան,
կամ թեթե մի Բաջ Նաղար:

Պահարե՛—ազատ թռչուն,
իր հոգում վոչ մի հոգոց.

Պահարե՛—սիրված հնչուն
ու հանգես կանչող մի կոչ...

Ո՛ր, վոչ, վոչ.—

լսեցեք, ինձ լսեցեք.

իմ հոգում վորպես զինի
թշշում ե մի լուսածեղ,—
հարբած եմ հրով հիմի:

Ձեմ յես մի ճահիճ տղմուտ,
չեմ յես ցովի մի խեղկատակ,—
իմ հոգին ձեզ համար մութ,
իմ հոգին հեզ նահատակ...

Ու խեղդած միլյոն շառաչ,
իմ հոգում խոհեր հրկեզ,
վորպես հոլ յես ձեր առաջ
ցատկել եմ իջել կրկես,
սլտսվել ձկուն ու հեշտ,

պատմել մի խուլ ճիւղով,
 շահելով ծափ ու դովեաս՝
 ընկել եմ խեղդող մի ծով:
 Ու հիմա
 քում իմ «դիրքերս ամուր»,
 հոյակապ մի շենք ողի,
 դեն ձգած «թագ ու սամուր»,
 կապում եմ հրե գոտի:
 Փռված են իմ դեմ հանդեր,
 ծովի պես դաշտեր ծավի,
 ու ինչքան գյուղեր կան գետ
 մեր բաղկին, մեզ ծաղավի:
 Կանչում ե գյուղը հեռվի,
 արթնացող հողն ալեկոծ,
 այս ծավերն ինձ չեն ների,—
 վողջն ջնալ քնար իմ բոց:
 Պահարե՛—
 թող հնչի ուժգին հիմի
 ու պայթի, վարպես ախան.
 Պահարեն թող կոչ լինի
 և քայլերդ մի գեղջկական:
 Պահարեն—հասած բողոք,
 ջերմացած գյուղի ծոցով,
 ու բոցով մի անողոք
 կուլակի սիրտը խոցող:
 Թող զնգա, վարպես շեփոր,
 Պահարեն—գիւ ու տոկուն,
 մեր կյանքից յեւած բեկոր,
 գյուղերի կանչը հոգում:

Ի Մ Յ Ե Ր Գ Ը

Յեռ չեմ յերգում վոչ սուգ ու կոծ,
 վոչ ել մուրճի ուժգին զարկոց.
 Բանվորի բյուր ու կուռ գունդեր,
 շշակի կանչ չեմ յերգում դեռ:

Անծանոթ ե դեռ իմ գյուղին
 շախտաների անձուկ ուղին,
 գործարանի ձայնը շաչուն
 դեռ չի կանչել մեր գյուղացուն:

Իմ յերկրում դեռ ծարավ հանդեր,
 անցանքս արտեր ինչքան կան դեռ՝
 կարոտ ջրին մարգարտացող. —
 յես յերգում եմ գյուղն արթնացող:

ԳՅՈՒՂԵՐԸ ԾԵՐ

Հորանջում են գյուղերը ծեր՝ ծուլլ ու դանդաղ,
խուղերը խուլ՝ նեխված ու դարձ մի դի անթաղ.
մշուշի պես տարածվում ե խորհուրդ մի սուս
ու անե-տուն այց ե անում մի հին Հիսուս.—
իջնում են ծունկ հաղար Ղաղար, ամքած Սրբո
ու թառամած բյուր Անթառամ խաչի ներքո.
քանի-քանի լծկան ու կով, կթի մատակ
մորթվում են դեռ անդիտակից, վորպես մատաղ:

Այնքան աշխույժ ծփծփանքի, արտերի մեջ
հոգնած ու խեղճ ավանն անուժ լեշ ե մի մեծ.
սուղված հավերժ աղոթքներում ծխում ե նա,
վոր հողի տակ դեթ հանդերձյալ կյանք ունենա:
Գիշերը գորշ յերթիկներից սողում ե ցած,
կուչ են դալիս մեր ու մանուկ վողջ վախեցած.
փաթաթվում ե գյուղի վզին մի ցավ մթին,
բոլորն ահով շարվում են լուռ թոնրի շրթին:

Գոմում խարխուլ ծուռ վոսներով չարքերը լի,
դետեզերքում վխտող վոհմակ չար դալերի.
մի հոգեառ թափառում ե մորակ ձեռին՝
հարվածելով անգուլթ մի դարկ մեռնողներին.
վոռնում ե շունն անծայր մի կոծ դեղի կողքին,
ձայն են տալիս այրերը խոր այս խուլ վողքին.
ու գունաթափ մի շեկ լուսին ժպտում ե լուռ,
խաղաղ ու պաղ տարածվում ե քունն ամենուր:

Թույլ ու հոգնած ննջում են դեռ գյուղերը մերկ,
և գրկել ե վողջ հորիզոնն հրե մի ներկ.
արևելքում բացվում ե բոց մի ճաճանչուն,
մարդկանց նորից առավոտվա զանգն ե կանչում...
Մինչ անհանգիստ մի հուր ընկած հեռուներում,
մի փոթորկոտ ու լուսատենչ կյանք ե յեռում,
վորպես անտեր, ներսված ու գարշ մի դի անթաղ՝
հորանջում են գյուղերը ծեր՝ ծույլ ու դանդաղ:

ԿԱՐԻՔԻ ԾՈՎԸ

Դեռ չի լցվել ծով կարիքը գյուղերի,
 դաշտերն ափնպես հուժկու թափով չեն յեռում.
 որորվում են կույր որերով դեռ ելի
 ինչքան պարապ ծեր ու մանուկ շեներում:
 Դեռ կա շորշոփն անոթության ու ցրախ,
 վողջի մեջքին ննջում և ծեր մի չար բռն.
 բյուր խողաններ, դեռ բյուր ափեր անջրդի.
 դեռ նոր կյանքին վողջ նայում են անաարբեր:
 Ու չի դառել գյուղի աչքը սրատես,
 վոր աշխարհի չարն ու բարին տարբերի.
 խաղ և թվում հորձանքն այս հուր, հրապես,
 հրդեհն այս մեծ՝ անցողական ու թերի:
 Յերթիկից և դեռ լույս կաթում թույլ ու խեղճ,
 ու գյուղը մեր յերթեկ և դեռ մի անհույզ.
 հյուղում խոնավ ինչքան ջահել ծխահեղձ
 դեգերում են անպատուհան, առանց լույս:
 Դեռ գյուղերում բյուր խճուղի անհարթել,
 հազար-հազար հողախ ճյուղեր ու կնճիռ.—
 շատ և չնչին սոսկ մի կայան կամ արտել
 ու ծանծաղում՝ ընթերցարան մի խրճիթ:
 Ու բյուր ջահել պարապ ընկած շեներում՝
 որորվում են կույր որերով դեռ ելի.
 դաշտերն ափնպես հուժկու թափով չեն յեռում,—
 դեռ չի լցվել ծով կարիքը գյուղերի:

Դ Ե Պ Ի Գ Յ Ո Ւ Ղ

Յեւեք, յեւեք շարժվենք, յերթանք
 դեպի գյուղի նոր աշխատանք,—
 լեն դաշտերում խռիվ-խռիվ
 բորբոքելու աղնիվ կռիվ:

Դեպի յերկիր մի քարքարոտ,
 խոպան հանդեր ձեռքի կարոտ.
 յերթանք դեպի գյուղն անճարակ՝
 նետենք հրո համաճարակ:

Ամեն շնչող՝ թե՛ ծեր, թե՛ կին,
 թե՛ մարդ, թե՛ յեզ՝ հաշտ ու մեկին
 արոտներում, կրծքին լեռան
 աշխատանքով շաչեն, յեռան:

Զնգռն վոսկու, արծաթի տեղ
 կալում դիզենք ցորենի թեղ,
 թնդան ձորերն յեռ ու զեռով,
 լցվեն հորերն հացի բեռով:

Յեւեք, յեւեք շարժվենք, յերթանք
 դեպի գյուղի նոր աշխատանք.
 փառք ու վոսկի կորչին, կորչին,
 յերթանք լծվենք դեղձի գործին:

ՓՐԿՈՒԹՅՈՒՆ

Հէյ, վեր կացեք զմեռ ու գրկից,
 մենք բերել ենք խինդ ու քրքիջ,
 հողու, մաքի հույզեր անբավ,
 նոր ապրուստի, հույսի համբավ:
 Պիտի ջնջենք ծես ու թափոր,
 իշխողներին ձեր հաստափոր,
 սուտ սուրբերին՝ կանանց խաբող,
 ձեր վողջ վաստակն ի գուր լափող:
 Պիտի մղենք գյուղի չորս կողմ
 աշխարհացուսց հրե մի հողմ,
 վոր փոթորկենք գանձերը ձեր,
 լցնենք կանչեր ու բյուր գանձեր:
 Գործի կոչենք հոտաղ, մշակ՝
 ափսեւու հողն անմշակ,
 վոր խելքի գան ծերեր զառամ
 ու ջահելներ վաղաթառամ:
 Մեր ծով հողում ձեզ այս անգամ
 բերել ենք հուր և բյուր պատգամ,
 մենք ձեզ ընկեր, մենք ձեզ փրկիչ, —
 հէյ, վեր կացեք զմեռ ու գրկից:

ՃԱՄԲԱՄԵՋ

Ու գնդում են թեպետ
 Արփա-Հայից, Գավառ-գետից կապույտ,
 Մեանից մինչ Դերեա՝
 զարթնած դաշտեր և ջրվեժներ անփուլթ.
 ու բացվում են կապից—
 գյուղերը գորշ, հյուղերը հին, հոշոտ,
 տապակվում են տապից
 մուժում մաշված հազար ճամբա փոշոտ,
 ու կիզվում են, թնդում,
 փորոնում են աշխուժ աշխարհ մի նոր,
 մի կյանք պայծառ, խնդուն,
 բայց ամեն ուր լուսանում է հին ուր...
 Որն է բացվում կրկին,
 հին ուր փորը ու կիսաշող, անդադ,
 նորից յերկրի գրկին
 քաշքշվում է գութանը խուլ, դանդաղ:
 Դեռ շատ գոմեշ ու կով
 տնքանքում են, տքնում ապրուստ մի ցուրտ
 ու փոշոտված շուքով
 բորբոքում են մեռնող մի գործ ի գուր.
 կարիքը ծով հակա.
 տրակտորը մեկ՝ ի՞նչ է հազար շնչին.
 հողը ծարավ կը զգա,
 կը հերկվի դեռ յեզան լուծով չնչին:

Ընկած հատ ու հատված,
 դեռ հպատակ ամենն իր իսկ յեսին,
 իրար կյանքից զատված,
 համայնացման դեռ մեծ ճամբի կեսին:
 Թեպետ կա մի կռիվ,
 «հզորները» դավերի դեմ՝ լավեր,
 բայց մեր գյուղը ցրիվ,
 շատ և աղքատ, գանգատավոր, ավեր...
 Ու Սեանից Դերետ
 չեն շառաչում գյուղերն այնպես թափով,
 ու զնգում են թեպետ,
 բայց գնում են դեռ աշխարհի ավով:

ԿԱՄՈՒՐՋ

Դարերը,—
 դարերը հին, համը ու հոգնած,
 յեկել են թառել դյուղին
 ու դառել բեռ մի դեղին.
 թաղել են դարերն անդնդում
 անխնդում թաղեր մութ,
 խողեր խարխուլ,
 փռել են փուշ ու փռշի
 լեռների կանաչ դռշին:
 Ու մշուշները,
 հուշերը պաղ,
 միապաղաղ
 իջել են գյուղի վրա
 ու նրան փաթաթել լաթ ու կեղտով:
 Յերկիրը տեսել ե սոսկ
 սուգ ու սոսկում,
 սով, սրատում,
 ապա՝ հուլունք, քլունգ,
 տեսել ե—սել ու սռնի,
 իսկ մշուշից դեն
 հանդեր, հանդեր, հանդեր
 ե մի Հիսուս դալկադեմ:
 Ու վատը, հավատը կապույտ,
 կապել ե, կապկապել ե արտ-ափ,
 տապ ու թափ.

գյուղը դառած լափ
 ավարի, խավարի՝
 ապրել ե սարսափ ու շորշոփ։
 փողոցները փռոտ ու ծուռ,
 տնակներն անդուռ, լճու,
 աղոթել են կամաց,
 կարկամած,
 մինչև յեկել ե մահը վաղահաս։
 Ու ինչքան գերեզման
 այսօր ել հուղում են,
 ուղում են՝ լաց...
 Ու գերեզման են կարծես
 գյուղերը ծխասեր,
 հյուղերը հողե, գետնափոր,
 վոր այրերի հետ, ժայռերի հետ
 կազմում են հսկա մի գերեզմանոց։
 Այսօր ել, այսօր ել
 փորել են ելի փոսեր,
 ափսեւ են հազար տեղ,
 ու կազմում են ամեն որ
 մեռելաթաղ մի նոր։
 Դեռ շատ, շատ ջահել ու ծեր
 հագնում են լաթ,
 շնչում են ծուխ ու փռշի,
 հնչում են զանգ ու ժամ.
 այսօր ել, այսօր ել
 անցնում են զուր
 ջուր ու գետ անհետ,—
 մինչ հեռուն սով ե նյութի,

ծով ե բանակն աշխատանքի:
 Սարերը մեր ճերմակ,
 սարերը մերկ, լերկ.
 և գյուղերը,
 գյուղերը զրկված, գյուղերը զարկված
 կանչում են—
 հեյ...
 Թող հասնի ձայնը մեր
 նոր քաղաքին,
 շեփորամարտ շեյքերին կարմիր,
 ծխաններին, ծխնելույզներին,
 գուդոկներին կենսականչ...
 Ու թող գան, գան, գան
 այնքան յերկաթ ու պողպատ,
 ակներ շոգեշարժ,
 տրակտորներ, բոցեր թեժ,
 վոր շարժեն, շարժեն կյանքը ժիր..
 Թող գն հսկա մի մուրճ,
 գն, տն մի հուր հարված
 գանգերին,
 գանգերին տարված.
 Թող գն, գն
 պողպատե մի մուրճ՝
 կռելու,
 կռելու կռու—
 կամսւրջ...

ՄԱՆԳԱՂ ՈՒ ՄՈՒՐՃ

Հեյ, յեղբայրներ՝ մեզնից զատված,
 հարթ ու անհաղթ ձեր լույս ուղին,
 մեր հույսը դեռ մի ծեր աստված,
 մոլթն ե փարում փոշոտ գյուղին:
 Փռված ե լայն քաղաքը մեծ
 ձեր թափանցող թափի առաջ,
 նստել ե խոր ձեր հոգու մեջ
 ալեկոծող մի հուր շառաչ.
 ձեռք եք բերել մերիկ ու բաղդ,
 կիզող հույզեր ելեքարական,
 հնչում եք զիլ քայլերդ մի հաղթ,
 ու վառված ե ձեր ասպազան:
 Ասում են մեզ, վոր կա ձեզ մոտ
 մի ծով աշխարհ ծեփված հրով,
 մի լուսե կյանք մեզ անծանոթ
 բորբոքվում ե մեզնից խռով:
 Մեր յերկիրը մեզմ ու անհողմ,
 սահմանը մի լեռնակատար,
 հորիզոնից փռված այն կողմ
 շքեղ յերազ դեռ անկատար:
 Ձեզ մոտ հանդես՝ կռած նյութից,
 ձեր դիրքերում հրե զանձեր,
 մեզ մոտ խաղաղ մի քուն գյուղիչ
 և անմշակ դաշտեր անծեր:

Թեժ բոցերից հնոցների
ձեր հողիններն այրված ու խանձ,
մենք դեռ մրսած, անկիզելի,
այրում ե մեզ մի խենթ նախանձ:
Հէյ, յեղբայրներ մեզնից դատված,
յելեք ձգենք մի կուռ կամուրջ,
միացնելու յերկու հատված, —
բատրակ, բանվոր, — մանգաղ ու մուրճ:

ՅԵՐԵԿՎԱ ԳՅՈՒՂՈՒՄ

Յերեկվա գյուղն անհույս խավար
կորցրել ե բյուր թափ ու շնորհք,
կենդանի միտքն արել ավար,
տեղը սուգել մի սին ցնորք:

Գյուղում յերեկ ինչքան հանճար
անհովանի կորել են լուռ,
ինչքան, ինչքան վորքեր անճար՝
հին աշխարհի աչքից հեռու:

Քանի-քանի անհայտ Բուշակ,
ստեղծագործող հուրը հոգում,
անոթեան ընկած քուչա՝
ապրել են ցավ մի մորմուքուն:

Ու քանի դեռ, ջրվեժ քանի,
քանի հարյուր կանալի ջուր,
քանի ակներ շրջող քամի
դարեր, դարեր անցել են զուր:

Յերեկվա գյուղն անհույս խավար
կորցրել ե բյուր թափ ու շնորհք,
կենդանի միտքն արել ավար,
տեղը սուգել մի սին ցնորք:

ՎԵՐՋԻՆ ԿԱՆՁ

Հեյ, լսեցեք...

Դուք, հրձիգներ հեռու, մոտիկ՝
մեր աղեկեղ կանչը լսեք.

դուք, վոր կապել հրե գոտիկ
քաղաքներին շքեղ ու սեղ,
հնչում եք հիմն ազատության,
արդարության մի մարտակոչ,
ձեր յերգերում մաճ ու գութան,
ձեր թերթերում միլյոն ահուս,
միլյոն, միլյոն խոսք ու ճառեր,
միլյոն խոստում բատրակներին,—
բայց ձեր հայացքն անվերջ հառել
շքեղ ու մեծ քաղաքներին ..

Հեյ, լսեցեք

կանչը մեր զիլ, հեռածավալ,
վոր դարերով միշտ կարկամել,
պարտված ընկել մոխրաթավալ,
թող զընդհմեկ անգամ ել:
Մեկ անգամ ել կանչենք, ճշանք
ձեզ, վոր կիզել վողջ աշխարհին,
լուծել հզոր մի հուր տենչանք՝
դարձեք դեպի մեր գյուղը հին.
մնում են ձեզ քար ու քարափ,
կույս արոտներ՝ վորքան, վորքան.
մեկ ել, վորպես մեռնող կարապ,
մենք կը ճշանք, վոր դաճ, վոր դան,—
հեյ, լսեցեք...

ՅԵՐԳԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ

Ու յերեսն իմ դարձրած հեռուն,
 դեպի յերկիր մի տիտանի,
 խիտ շարքերին հույզով յեռուն
 յերգն եմ հղում Հայաստանի,—
 իմ անծանոթ ծանոթներին,
 յեղբայրներին դեռ մեզ անտես,
 վոր մեր վողջի կամքն ուսերին
 բորբոքում են հրե հանդես.
 հայանի լինի թող աշխարհին
 արշալուսովոյ կարկաչը մեր,
 վոր թաղել ենք խավարը հին
 ու մեր յետև մի խոր ճրմես,
 որորոցի թմրած մի յերգ
 ու հավատի խուլ աղերսանք,
 գլուղում նետել զարթոնքի ճեղք
 ու հրաբորբ մի հուր հոսանք:
 Վարդի, գինու մեր հին յերկրում,
 հայրենիքում կարմիր նուան,
 այսոր մի նոր կյանք ենք կռում,
 հիմն ու քայլերդ մի թրթռան:
 Յերեկ անկամք դեռ մի խրջիկ՝
 կուլակներէց մենք հոշտոված,
 այսոր դարձած հուր ու հրձիգ,
 կիզվող գործի մի կուռ հասկած,

շարժում ենք ժիր դաշտերը շոգ,
 այգիներում շփոթ ու կանչ.
 աշխարհի դեմ պարզ յերեսով
 կանգնած ենք մենք, վորպես մեկ անձ:
 Բարձունքներում շիկնած արտեր,
 սալեր, սալեր հազարավոր,
 հազար կալում ու հազար տեղ
 աշխատանքի սերտ առավոտ...
 Յեվ այս տոնին, համերգին այս
 թռչում եմ յես հեռու մի ծով,
 փափագելով մի անգին այց՝
 մեր միացող բախտի միջով...
 Ու յերեսն իմ դարձրած հեռուն,
 դեպի յերկիր մի տիտանի,
 խիտ շարքերին հույզով յեռուն՝
 յերզն եմ հղում Հայաստանի:

Վ Ա Ղ Ը

...Ու վաղը վառված որերը կը գան,
 կը շարժեն գյուղում միլյոն գույգ մկան,
 միլյոն փակ դռներ կը բացվեն հանկարծ,
 կը ճչան, կանչեն միլյոն սիրտ հանդած:
 կը դա հաղթական մի ցնցող տարի՝
 Ջնջելու շորշոփն ու ծուխն աթարի,
 զանգերի մեռնող մորմոքն յերերուն,
 սայլերի ճռնչն անանց լեռներում:
 կը պայթի չորս կողմ հզոր մի բեկում,
 արև-առավոտ միլյոն ճամբեքում.
 կը լռեն մեռնող որերը բոլոր,
 յերկրին հինավուրց կը բացվի նոր որ...
 Ու միլյոն հողի, մի վոզի դառած,
 ճիչ ու աղմուկով կը շարժվեն առաջ,
 կը թռչեն դեպի մի շքեղ ուղի,
 դեպի արթնացող ապագան գյուղի:
 Նոր ճամբա ընկած ջրվեժներ վարար
 ույժ ու հույս կը տան աշխարհին արար.
 արթնացած հաղար կայան ու մատուռ՝
 կը ջնջեն յերկրից աղոթք ու մատուռ.
 հողմի պես արագ կանցնի մի խարակ,
 փռվի կը դառնան խուռկ ու պատարագ...
 Ու վաղը վառված որերը կը գան,
 կը շարժեն գյուղում միլյոն գույգ մկան:

ՎԵՐՆԱՇԵՆՔ

(1925 p.—1928 p.)

ՅԵՐԵՎԱՆ

Յերևանը դաշտ և հիմա, կռվի դաշտ,
բայց զենքի տեղ մուրճն և շաչում մարտական։
Յերևանը հաշտ և հիմա, խինդ ու հաշտ,
վողջը մի հուր հաղթանակի պարտական։

Յերևանը հասած մի հարս դեռատի,
վոր գեռ հազիվ, հազիվ տեսած յուր փեսան՝
յեկեկ և նա մի վիթխարի յեռանդի,
տալով նվեր զավակ ու զործ բյուր տեսակ։
Յերևանում շարժում ու կյանք շառաչուն,
լուսաշաղախ, վառվող արև առ հավետ,
Յերևանը կանաչ պարտեզ հարածուն,
բոցով կռփված մի նոր քաղաք այգավետ։
Յերևանի սիրտը բետոն ու պողպատ,
Յերևանը մի կոմյերիտ, պիյոներ,
ջահել կրծքին վարդակարմիր մի փողպատ,
Յերևանի բաղդով ապրող միլյոններ։
Յերևանում լցվող նորեր տարազիր,
ցրված ույժի համայնական միացում։
Յերևանը յերկաթ, ցեմենտ, քար ու կիր,
աշխատանքի ցնծության յերթ, հիացում։
Յերևանը մի թշնամի այն մարդկանց,
վորոնց հոգին փակված և պաղ սառուցով։
Յերևանը կամք ու կորով աննահանջ

և անսասան մի պահանջկոտ կառուցող:
 Յերևանը մայրն է դարձնող գյուղերի,
 հին կարգերը, սին բարքերը տապալող,
 վոր դարավոր կյանքն է փոխում հյուղերի,
 իր թեի տակ առած յերկիրն ապահով:
 Յերևանը խիստ ու խրոխտ գործաւար,
 իր ասպարեզն արոտ մի կույս լալնանիստ,
 ձեռքին անշեջ մի ատրուշան բոցավառ,
 Յերևանը՝ անդրդվելի կոմունիստ:

Յերևանը հաշտ է հիմա, խինդ ու հաշտ,
 փողջը մի հուր հաղթանակի պարտական.
 Յերևանը դաշտ է հիմա, կռվի դաշտ,
 բայց զենքի տեղ մուրճն է շաչում մարտական:

ՀԻՄՔԸ ԱՌԱՋԻՆ

Ընկել ե հիմքը առաջին, —
 քաղաք ե դառնում գյուղը մեծ.
 ու տարված հեռվի շառաչին՝
 հին հյուրը ջրի տեղ հուր խմեց:
 Բորբոքվեց մի բոց անծանոթ
 մահացող յերկրի յերակում
 ու թնդաց մի ուռմբ, հրանոթ,
 վերացավ գյուղի վերարկուն:
 Յնջված ե հողը հողմաշատ,
 շաչում ե մի նոր մեքենա,
 ծփում ե ծափով ծափն արծաթ, —
 լաստի տեղ՝ հանկարծ շողենավ:
 Սին ծեսեր ու հին դավանանք
 տվել են սուրող հուր-հովին,
 հոսում ե գյուղում լավա, հանք, —
 փռվել ե կյանքը հիմնովին:
 Աթարի հարթը գորշ ու դարշ,
 կալերի հարդը բակերում,
 խոտի գեղերը շիկավարս
 մահվան ահով են զեղերում:
 Սերգատան իջել ե ասպարեղ,
 խնոցին ծեր ե, ծանրաշարժ,
 հազարը մեկով կը հարես,
 խնոցին մի հին նորահարս:

Խրճիթում մեկտեղ հավաքված՝
 հայն անշառ ու թուրք դրացին՝
 կարգում են լուրեր ու հոգված,
 վառել են հույզեր հրածին։
 Խիճերում փռված ե լուսե գանձ,
 որերն են ճշում հյուրաբեր,
 շարժում ե մարդկանց մի բոբը կանչ,
 բացվել են հիմա բյուր տփեր։
 Տրակաորն ե տակաով տկտկում,
 աշխատանքն ախոր խաղ ե մի,
 գնգում ե գութանն ու տնքում,
 փեղալով մի վողը վաղեմի։
 Հանդերը հանդ են, չափ հիմի,
 շատ թանգ ե ջանքը ունչալարի,
 ել աշխտեղ տանջանք չի լինի,
 վողջ գյուղը կը գա շուրջալարի...
 Դեռ նոր ե, գոռ ե գործը մեր,
 դեռ կը գա ինչքան մեքենա՝
 ջնջելու դեռ շատ խոր ձմեռ,
 մինչև գյուղն իսպառ հաղենա։
 Նոր ե, վոր հյուղը հուր խմեց
 ու նոր ե ձուլվում շառաչին.
 քաղաք ե դառնում գյուղը մեծ,—
 ընկել ե հիմքը առաջին։

Զ Ա Ր Թ Ո Ն Ք

Յեղնում են ահա շարքերը մեկ-մեկ,
 թնդում և աշխուժ հանդերի ճամբան,
 փոշու ամպերից հյուսվել և մի մեզ,
 գյուղերում չը կա փոշ մի ձեռք անբան.
 չի պարկել անզորժ փոշ մի արարած
 անցյալից յեկած խավար շորշոփում,
 դաշտերում փռված հոտաղ, հորթարած՝
 այսոր ծփծփուն մի կյանք են կոփում:
 Տրվել և ասես հրե մի մարակ
 ուշացած գյուղի ուշաթափ գանգին,
 հանկարծ արթնացած մշակ ու բառարակ՝
 նոր են հասկանում որերն այս անգին:
 Շոխեզ և, խինդ և աշխարհին տիրել,
 ակների չափը քայլերդ մի խոսուն.
 հազար զույգ խոփեր ու հազար թիյեր
 յերկրի քնահար սիրան են ակոսում...
 Ավանն հինավուրց շաշում և, յեռում,
 զանգի զնգոցը մի կոծ կազկանձող.
 շոգու շաշունը նետվել լեռներում,
 հողն և գալարվում մրցման նախանձով:
 Բացվել և ասես աշխարհ մի անհայտ,
 անծանոթ մի ծով՝ անափ, արկածուն.
 մի լույս հորիզոն շարժուն, հրացայտ՝
 մեռնող գյուղերին կյանք և արծարծում:

Շենքերն յերեկվա ել այն չեն կարծես.
 վողջին տիրել ե մի բոցոտ հուզում.
 տոնում են այսօր մի հանդես տնձես,
 աշխարհի վաղճին հասնել են ուզում:
 Ջրերը ծափ են, չափ են ու շաշյուն,
 պարում են ասես գրկում կանալի.
 հին հունը լքված, մի հանդած աճյուն,
 լույսի կայանը հույսի բանալի:
 Յեղնում են աշխույժ շարքերն ահա կուռ,
 շարժվում են, թնդում գյուղերն ալեկոծ.
 վողջ դառած այսօր մի կամք ահաբեկու՝
 աշխարհի չորս կողմ մղում են մի կոչ,
 դեռ չասված մի խոսք, մի ուսմբ ահագին,
 մի ուժգին բողոք, վոր սլայթի, սլայթի,
 վոր ճիչն այսօրվա հասնի քաղաքին,
 ամոթից շիկնեն գույգերը մայթի:

ՆՈՐ-ԲԱՅԱԶԵՏ

Նոր-Բայազեար,—

հն չարչի բազարի ավար
յերեկվա Քյալաուր խավար
աշխարհի մոռացված շերտում
այսուր նոր մի կյանք և կերտում:

Դեռ յերեկ չարքերի ահից
կծկված եր նա միզում արտում,
լուռ սուղված մի տենդոտ ճահիճ,
զանգերի զնդոցը սրտում.
դեռ յերեկ քուրսու տակ շարված
համայնքն եր արբեցած հույսով,
բոլորին մի գազանի հարված
իշխում եր յերկնային ույժով.—
յերազներ՝ գուրգուրիչ ու թով,
զանգերում քառաթև մի վայտ,
իջնում եր իրիկվա մութով
ու փռվում մի սոսկում անհայտ:
Դուրսը դեռ զարզանդն եր տիրում,
հավատն եր դռների փականք,
վողջ կյանքը հեքյաթ մի սիրուն
ու մարդիկ անարյուն, անկամք:
Ծածկել եր անջինջ մի մշուշ
պառաված մտքերը խոկուն

ու թառել մի գունատ Հիսուս
ամենքի, ամենքի հոգուն:

Յեւ այսոր թնդում ե թափով
մամուռտած Քյավառի հողին,
վողջունում ծիծաղով, ծափով
լուսատու առաջին տոկին. —
պայթում են քարափներն ույժով.
գետակը նոր հուն ե շահել.
պարում են ջրերը հույզով, —
Քյավառը մի հարս ե ջահել:
Ավանն ե հրդեհում վառված,
ամեն տեղ աստղեր են մաղել.
խավարին նետվելով հարված՝
չարքերն են այրերից փախել:
Բացվել են պատուհան, յերթիկ
արթնացող աշխարհի ավում,
շորշոփից ազատված մարդիկ
լույսի տակ մայթերն են չափում:
Շուինդ կա որերում այս լույս,
զանգի տեղ հզոր մի շառաչ.
Ժամերն են դեղերում անհույս, —
Բայազետն ընկել ե առաջ:

Աշխարհի մոռացված շերտում
այսոր նոր մի կյանք ե կերտում
են չարչի բազարի ավար
յերեկվա Քյավառը խավար —
Նոր-Բայազետը:

ՄԱՅԻՍԻ ՄԵԿԸ

1.

Տոն ե.

յեկեկ ե թոն.

դով, հուզված հորիզոն.

Մասիսի մեզն ե շիկնել բոցով,—

բացվում ե Մեկը Մայիսի:

2.

Մայիս մեկ.—

մի որ,

վոր դարերով անցել ե

վոնց մի անհետ անցորդ,

վոնց մի քամի,

և քանի-քանի մեջքից

քամել ե աղի քրտինք,

ու գյուղին, վորպես բաժին,

թողել ե փուշ ու լեղի,

կամ

մի կամ, մի գութան ժանգոտ,

թան թթու,

զանգ, ժամ,

մի դաժան միրաժ,

և հեզ միգում

մի իրիկուն՝

հոգսի շարքերով,
 շարքերով լեցուն:

3.

Այսոր—

յերկրում վողջ
 բերկրում ե մի բոբբ կամք.
 հանդերը լեն
 նոր կյանք են հագել...
 Տրակտոր են հանդես բերել,
 քերել են քոլ ու քարափ.
 լույսի տարափն ե հուզել վողջին,
 ու զարթուն, գլարթուն
 հազար տուն զարկում են,
 հերկում են,
 յերգում են ցնծուն՝
 «Ինտերնացիոնալ»:

4.

Այսոր—

Քյալառի քար ու քռից,
 պաղ դումանից Աբարանի
 ու զնդզնգան Հրազդանից
 մինչև դանդաղ Դունայը հորդ,
 մինչև հնդիկ ցեղը գեղին,
 մինչև Պեկին
 ու մինչև Դոն,
 մինչև Լոնդոն
 տոն ե,
 տոն ե...

Յեւ ռդակ-ռդակ գալարվելով
հալաքվել ե,
թռել իբրև ռադիո,
հեղեղել, վտղողել ե
միլիոն կողմեր,
այսուր ել հաղթ ու հզոր
վազել, հասել ե դյուղին,
հյուղերին հողե
ու ռանչարի ականջին
ող ե դառել մի աղաղակ.—
«Պրոլետարներ ըստր յերկրների՝
միացե՛ք»...

Ծ.

Տոն ե.
յեկել ե թոն.
զով, հուզված հորիզոն.
Մասիսի մեզն ե շիկնել բոցով,—
բացվում ե Մեկը Մայիսի:

ՅԵՐԵԿ ՅԵՎ ԱՅՍՈՐ

Պատար գիշեր. գյուղը սովի ճանկերում,
 ու պատերով կապույտ ցուրտն են սողոսկում.
 բոլորն անցած մի փառք եյին դեղերում,
 հնադարյան յեկեղեցում կար հսկում:
 Թոնրի շրթին մոմուում եր ծեր կատուն՝
 յերագելով փթփթացող հարիսան.
 մոր փեշի տակ խեղճ մանուկներ կարկատուն.
 տան պատերին աչքն եր իշխում բարի շան:
 Սաբեթն անկամք, ծեծկված ու կոր, կամաղուրկ,
 իր «ջոջերի» հոտած վոտքն եր տրորում.
 ատամներում մի գուռալ տրտունջ սրտմաշուկ՝
 քարշ եր գալիս Սաբեթն անդույն որերում:
 Վողբում եյին հողմերը հին մարագում,
 խավարի մեջ կազմելով պար մի զազիր.
 լուսինը պաղ, արնաթաթախ ճառագում
 ու փախչում եր հեռու ափեր լուսածիր:
 Պուլ շաչյունով որորոցը պուճախում
 մրմնջում եր թախծոտ մի վողբ մորմոքուն,
 չորս պատերում թափ ու յեռանդ ջախջախում,
 բոլորի մեջ մահվան սոսկում բորբոքում...

Բայց այս գիշեր գիշեր չը կա գյուղերում.
 Ժամում նախկին հավաքվել է հոծ ժողով.
 մանուկն անգամ զրույց կազմած հյուղերում՝

անցյալի դեմ պատրաստում եմ մի բողոք:
 Կոմբլիչն եմ նստել հնի կոկորդին,
 շառագունել շեն ու շավիղ, ագարակ,
 իսկ կուլակի ազիդ պահած մեկ վորդին
 դուրս եմ յեկել հոր հավատքին հակառակ...
 Դեռ աշխարհի հեռուներում չը գիտեն,
 վոր ծաղկել են գյուղի սրտում նոր դանձեր,
 անսանձ ույժի, անարգանքի, ծեծի դեմ
 ընկեր Սաբեթն արձակել եմ բանաձև:
 Մարագը հին դարձած խանութ գյուղկոպի,
 չարչու գլխին իջել եմ բութ մի ապտակ.
 դարձի յեկած շրջմուխներն այն կոպիտ
 բորբոքում են մի լուսարձակ նալատակ:
 Ելեկարական ցայտերի դեմ լուսինն ի՞նչ,
 յերբ զարթնում եմ կյանքը, վորպես մի թիթեռ,
 յերբ ցնդում եմ հինը՝ պարտված մտնում նինջ,
 թնդում եմ հիմն սրբոցի վողբի տեղ:

Յ Ե Ղ Բ Ա Յ Ր Ս

Այսոր հզոր լույս և հորդել,
մեր դյուղերում արև ու փայլ,
և նահատակ իմ յեղբոր տեղ
մարտնչում են հազար յեղբայր:

Հին բարք ու ծես, չարք ու դեեր
կործանվում են հիմնահատակ.
ասես դարձյալ կանգնած և վեհ՝
անուշ յեղբայրն իմ նահատակ:

Արնակարոտ որերի մեջ
սլատնեշ քաշել ու սլարսպել,
կոփում են նոր աշխարհ մի մեծ,—
ասես վողջ և յեղբայրս դեռ...

Ս Ե Վ Ա Ն

Քո ջրերն այսոր ջրից են, Սևան,
ամեն մի ալիքդ հսկա մի մկան,
վոր գյուղում վաղը կը շարժվեն, հեան,
արոտ ու քարափ վողջ կյանքի կը դան:

Քո բարիքն այսոր բացվել է, Սևան,
ծածկել է բացերն երված արտերի,
քեզնով արբել են հազար ոթեան,
հազար չոր խողան, հողեր անբերրի:

Ձեռն ել մի խարդախ ուխտատեղ, Սևան,
վոր լափես դարձյալ հազար տան ապրուստ.
այսոր դաբերից հանել յերևան,
մղում ես չորս կողմ դանձը քո հարուստ:

Ջան, մշուշապատ, կապտավուն Սևան,
լայնանիստ փռված մեր յերկրի միջև,
մեկնել ես յերակդ մինչև Յերևան,
մինչև հին Արաքս, Մասիսը մինչև:

Հեյ, դու, արթնացող որերի վկան,
ջահել ջրերով, ջրերով, Սևան,
յերկրի մեջ խրված, վորպես բյուր մկան,—
որերը քեզնով կը շարժվեն, հեան...

Յ Ե Լ Ե Ն Ո Վ Կ Ա

Իմ շողջողուն ու շիկահեր Յելենովկա,
 ճամբամիջում մեր արթնացող յերկրամասի
 կառուցել ես այսօր մի նոր Յելենովկա
 ու ջրերին նվեր տվել յերկու մաշին:

Ու դեռ յերկու շողենավակ վառել են քեզ,
 դառել ես դու փայլուն ջահը մեր հուսարեր,
 վազը պիտի կոփես ափերդ արևակեզ
 և վաստակես նավամատույց ու լույս ափեր:

Դեռ քրտինքի, աշխատանքի կամքով ազատ
 պիտի կոփես մի շտեմարան ձկնահարուստ,
 մի մեծ հանդույց շարժուն ու ժիր, ասլրանքաշատ
 ու պիտի տաս, պիտի կիտես բյուր տան ապրուստ:

Քո տեղը հարթ, քո դեմն արտեր վոսկեծամիկ
 ու Սևանի լճակն արծաթ, ջինջ հայելի.
 քո ապագան ամարանոց մի յերջանիկ՝
 խորասուզված սաղարթնեերում խիտ ծառերի:

Նոր որերով կիզված կզուլց ջո մոտակա,
 յերբ չի լսվի զանգի կական ու շարական,
 դո՛ւ, իմ շողուն ու շիկահեր Յելենովկա,
 պիտի լողաս լույսերի մեջ ելեքարական:

ՆՈՐԱԴՈՒՋ

Նորագուգը—սլիտի շուտով
 դառնա մի նոր Գեղ-արքունիք,
 վորի մոտով դան ու յերթան
 շողենավերն արևահար
 ու յերկրին տան մի դյուժական
 լույս ասլագա:

Նորագուգը—յերեկ մի վորջ
 դարանակուլ սրբերի սուտ,
 ուր տոգորված վորջ մի հույսով,
 գերին եյին սուրբ Նշանի
 անհայտ զորքին,
 մութ վանքերի,
 վեղարների խաղին հմուտ:
 Խնջքան, ինչքան գանգատավոր
 և ընկնավոր,
 ինչքան դուլ են յերեկ
 յեկել դուռը նրա
 ու կամավոր
 սուղ տպրուստի
 վերջին մալը տվել մատաղ:
 Նորագուգը—
 հին հայերի
 մի նախիրյան հանգստի վայր,

շուրջը խաղաղ դաշտեր ծալի
 ու Սեանի ծովն արևոտ, գեղածիծաղ:
 Նորադուզը—հին վանական,
 մի մշտական ուխտատեղի,
 վերի սրտում կա մի հսկա
 հանգստարան՝

խաչքարերի խիտ անառուով.
 ահա այստեղ մի սնուպարծ
 մեռած իշխան գրել է, թե.
 «Յես իմ արտերն անծայրածիր
 ջրում եյի ձեթով առատ,
 իմ պատերի ցեխը՝ յուղով,
 կաթով եյի միշտ շաղախում.
 յես ինչ տարա ես աշխարհքից,
 վոր դուք հիմա ինչ եք փնտռում»:
 Բայց հայկազուն իշխանների
 ավանդությունն աններելի
 Նորադուզը դրժած այսոր՝
 ջինջ Սեանի ափերի մոտ
 կառուցել է ձկան կալան,—
 մի հարազատ բանվորաշատ
 ազատ անկյուն,
 ուր աննկուն աշխատում են
 բատրակների շարքերը նոր:

Նորադուզը—պիտի շուտով
 դառնա մի նոր Գեղ-արքունիք,
 վորի մոտով գան ու յերթան
 շոգենավերն արևահար
 ու յերկրին տան մի դյուրթական
 լույս ապագա:

Հ Ր Ա Զ Դ Ա Ն

Յ Ե Ր Ե Կ

Յերեկ դալուկ, դու ծերունի մի գետակ,
դարան մտած ընթացքիդ մեջ դարավոր.
քո ափերում արոտ ու գյուղ վտաքի տակ
խամրում եյին ջինջ ջրերի ծարավով:

Քո հովիտում ճահիճ ու ցեխ, զանգ ու վանք,
հիվանդ ծեսեր՝ հին ու հոտած ըարքերի.
քո ձորերում պոռավ շենքեր հողեվարք,
վախ ու սոսկում և վոմակներ չարքերի:

Քո գիշերը հուշերի պես մշուշոտ,
ալիքներիդ խշխշոցը մի թափոր.
քո դարզանդից վողջ ծվարած քուրսու մոտ,
ապրում եյին մի հնավանդ հավատով:

Ա Յ Ս Ո Ր

Եսոր քո վողջ ճանապարհին խնդություն,
քո շուրջն եսոր լուսաբորբոք մի տոն ե.
եսոր հանկարծ վտաքի յեւած հանդ ու տուն,
կոփում են կուռ քո կողերը բետոնե:

Դարեր, դարեր լուռ թմրել ես, մրափել,
չը բերելով լույս ու աշխույժ վոչ մի տան.
եսոր, ահա, դառած լավա հրաթե,
քո թևերում յեռում ե թափ մի տիտան:

Դաշտերդ եսոր բարկ արեի խարակից
 գարթնած գվարթ աշխատում են քրտնաթոր.
 եսոր ջրերդ՝ հրերի հետ հարակից՝
 լույս են վառում մութ խողերում գեանափոր:

Վ Ա Ղ Ը

Վաղը, վաղը քո պաղ ջրերն ալեգարդ
 կը փոթորկեն միլյոն ակներ շոգեշունչ,
 միլյոն տենչով կը շառաչեն միլյոն մարդ, —
 վաղը կը գան նորեր, որեր վոգեցունց:

Ու կը կանգնեն հաղար մատուռ պայքարի,
 վաղվա քո թափն հաղար մատուռ կավերի.
 կը գա վաղը մի հիդրոշեն վիթխարի,
 մի նոր հոսանք՝ շանթի ուժից ավելի:

Կը խորատակես վաղը ճրագ ու կանթեղ,
 աթարի ծուխն ու թոնիրը պապական.
 վաղը, վաղը կը մռնչաս ամեն տեղ, —
 վաղը կը գա քո հրաշունչ ապագան:

ՍԵՎԱՆԻ ԱՓԵՐՈՒՄ

Սեանի ափերում կապույտ
 խնդություն ու շփնդ եսոր. —
 շաչում են ավառներ անփույթ
 ու թռչում սարերի փեշով:

Գարուն ե. վար ու ցանքս, քրտինք...
 և քանի յեղ ու սել դեռ կան՝
 դյուզերում սարքել են միտինդ,
 գատում են անցյալն ու ներկան:

Յերերուն որերն են մաղում,
 թաղում են մեղավորն անդարձ,
 աթարի միտ տեղն աղու
 վառում են հիդրոշեն հանկարծ:

Ու դյուզերն ալեկոծ, արթուն
 կանգնել են կամակոր, գործոն,
 մաշվածը ջնջում են, ջարդում,
 խոփի տեղ պահանջում Թորձոն:

Հուզվում են հոգիներ տոկուն,
 ուզում են աստծուն մրել,
 ու փարած որերի վոդուն
 թրծվում են աշխարհում հրե:

Գյուղերը հիմա հին, հլու՝
 ամեն մի կաթիլից ջրի
 մի նոր հույս, մի ույթ են խլում
 ենպես հեշտ ու ենպես ձրի:

Հարսածել ծերացած դանդին,
 ժամերում աղոթքն են մարել,
 ծաղկում և կյանքն աշխույժ, անդին
 Սևանի ափերում արև:

ԳՅՈՒՂՆ ԱՐԹՆԱՅԱԾ

Գյուղն արթնացած զալուկ նիրհից
ասես գինով հարբած և գեռ,
ու շորշովով, ահովն իր հին
ապրում և գեռ դող մի թեթև:

Հորդ հույզերից, լույսից շողուն,
շառաչներից շշմել և նա,—
հազար տեղով դանձ և սողում
ու շողեշունչ բյուր մեքենա:

Յերեկ քնեց սայլի սուգով,
ասես գործած գլխի հանցանք,
եսոր յելած դարնան շուքով,
որհնում և նա մի լուսածագ:

Արեն անուշ դբած հինա
արձակել և շիթեր բոսոր.
կիզվում և ծեր յերկիրն հիմա
տեղատարալի հրից հոսող:

Ու ջերմացած ծաղկում և նա,
նետում շորշովն և ահն իր հին,
վոր նոր ու հուր կյանք ունենա՝
գյուղն արթնացած զալուկ նիրհից:

ՅԵՐԿԱԹՈՒՂԻ

«Աղսթափա—Յեկենովկա—Յերևան»
հեքոտ թափով լուրն այս տենդոտ
շառաչում ե բերնե-բերան
Յերևանից մինչև Սևան,
մինչև հեռու վայրերը խուլ,
Զըռչըռ գյուղից Բասար-Գեշար
ու Գավառ-չայ...
Տարածվում ե հույսի մի շող,
հուզող յերազ մի վողեցունց,
և ամեն շունչ տեսնում ե պարզ
իր հոգու մեջ հրաշք մի մեծ—
պիտի շուտով
գյուղի մոտով
անցնի շաչուն յերկաթուղին
ու գյուղացուն տաս որվա տեղ
պիտի տանի ակնթարթում.
պիտի բոլորն անվերադարձ
թողնեն մեռնող սայլ ու ֆուրդուն,
կապին շոգուն, յերկաթուղուն:
Կը գան հազար, հազար անձեր,
նոր որերի ապրելաձև.
հազար բազկի մկանի տեղ
պիտի շարժվի մի մեքենա,
վորի վազքից
հողը դողա:

Կապված մեր նոր յերկրի սրտին,
 ծովածավալ Ռուսաստանի
 յեռ ու գեռին,
 հեռուներին արեաշատ,
 ազատ դաշտին ե՛ն վիթխարի,
 քաղաքներին ու գյուղերին,
 յերկիրներին վողջ աշխարհի՝
 պիտի յեղնես քո հունից դուրս,
 սիրուն, անսուշ իմ յերկրամաս:
 Ու կը բանաս
 գանձերն անհուն քո խորքերի,
 տաս կրակին,
 վոր ահագին աշխարհի մեջ
 գու յել բռնես մի մարդատեղ...
 Կը բարձրանաս,
 իմ յերկրամաս,
 յերբ կը ձուլվես նոր որերի հրե վողուն
 ու շառաշուն շոգու շնչին,
 յերբ արևը կը վուրդուրե քո գյուղերին,
 յերբ վոր կը գա յերկաթուղին՝
 Աղսթափա—Յելենովկա—Յերևան...

Տ Ո Ն

Շնչում են, հնչում են թափով
հաղթական շեփորներ շաչուն,—
այսոր կա մանկական թափոր,
նոր կյանքն և գյուղերում աճում:
Մաքրած և գյուղամեջն աղբից
ու սրտում խրած հուր բանակ,
անցնում և փողոցով անբիծ
կենդանի մի մանուկ բանակ...
Շարել են, վառել են ջահեր
անկենդան մեյդանում ժանդոտ.
ու փոխված մեյդանում ջահել
նստած և այսոր մի բանկոպ:
Կիզվում և հրեղեն կոչով
յերեկվա բառակիր «հայկան»,
վռնում և մի անգոր բոցով
կուլակի անատամ թայֆան:
Շորշոփից արթնացող գյուղում
ցնծում և անծանոթ հանդես.—
հին ռանչպար Գասպարի հյուղում
առաջին կնուռնքն և անծես:
Ու վորպես դուրս ընկած շարքից,
մի հիվանդ, հաշմանդամ դադան,
ցնցված և որերի զարկից
մահացող ջրջերի մատսան:

Գյուղական ծերերից կազմած՝
 խնճուղք կա հնավանդ ողում,
 հաճույքի ճահիճում բազմած՝
 դրախտի դռներն են դոփում:
 Ու տոթից խրտնած մի տերտեր
 իր հոտի սերն է դեռ ուսել,
 ունի նա իր յետև բերդեր,
 դեռ լալկան ճռնչյուն ու սել:
 Յեւ վորպես դյուժված նոր սրով՝
 խմում են կենացը լույսի,
 դեռ ունեն ապրելու կորով,
 ցրտի դեմ մի մաշված քուրսի:
 Դեռ հոգնած կա մի քեֆ այնտեղ,
 ուր հին է ամեն ինչ ու խուլ,
 վառվում է դեռ ձեթի կանթեղ,
 ամենուր տխուր է, խարխուլ.—
 գարշահոտ կարասի շարքեր,
 սև պատեր, անարև անկյուն,
 ամեն կողմ բորբոսնած բարձեր,
 ամեն ինչ փոշեպատ, անդույն:
 Մեկտեղ են սրորոց, չորոց,
 մարդու մոտ հավաքուն սարքած,
 մանկան ճիչ, գոմեշի գոռոց,
 խավարում չարքերի արկած:
 Ուշացած աշխարհի յերթից,
 ժամացույցն՝ աքաղաղ կանչող,
 ամեն ուր վիժում է յերթից
 մի կիսատ առավոտ անշող:

Ու խանձող նախանձով այսոր
 վառել ե թոնիր ու կանթեղ
 մահացող ծերակույտն անդոր,—
 խնճուկք ե, հաճուկք ե այնտեղ:
 Յեւ այստեղ, փողոցում արև,
 ջնջված են շաբթերը շեյթան,
 ջոջերի ջահերն են մարել,
 ջահելներն իջել են մեյդան:
 Որերը հրաշեկ, հրաշք՝
 փռված են քայլերթի առաջ,
 փոխված են դյուղերը դրաստ,
 ազատ են ու թռչուն դառած:
 Այս կենցաղն անցավ ե, անփույթ,
 կանաչ ե, ճաճանչ ե ճամբան,
 ննջում ե մշուշում կապույտ
 հին կյանքը, վերպես լուռ դամբան:
 Շնչում են, հնչում են թափով
 հաղթական շեփորներ շաչուն,
 այսոր կա մանկական թափոր,—
 նոր կյանքն ե դյուղերում աճում:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

I

ԺԱՌԱՆԳՈՒԹՅՈՒՆ

Յերկիր իմ բիւ Հայաստան, յերկիր՝ կապույտ կամարով,
 աստղերի չափ ակն ունես՝ գուլալ դետեր պարզեղով,
 վոր կապում են մեջքը քո հարյուր տեսակ քամարով
 և ամեն տեղ դարդարում կանաչաշատ մարդերով:
 Հայաստան իմ ձյունափայլ, բարձրագագաթ սարերով
 և ամպերով կաթնադուլն, մշուշներով զմրուլթյա,
 գլխովդ բյուր պատմություն անց ե կայել դարերով,
 վարսերիդ մեջ ցանկելով ճերմակ փոշին ծերության:
 Անտառ ու սար շուրջ փակած, Հայաստան իմ հարազատ,
 շոյում են քեզ արեկեղ հազար տեսակ պատրանքով,
 իսկ բլրակներդ ամայի՝ խառնիճադանձ, քարաշատ՝
 շիրին ասես լինեն քո հին որերը պատանքով:
 Հին Հայաստան իմ յերկիր, Արեւելքի հարեան,
 ծաղիկներով յերկրներանգ ու շողերով խարակող,
 յերկիր նռան, խաղողի, յերկիր իմ տաք, արևառ
 և ամենի ձորերով, քարափներով քարակող:
 Հայաստան իմ գյուղաշատ, ակնապատար իմ անկյուն,
 ինչքան դանձեր ունես դու, ինչքան թագուն վստիս հանք
 և լեռներում ծվարած մի ժողովուրդ աննկուն,
 վոր անցյալում չի տեսել վե՛լ մի լայլ որ, գուրդուրանք:

*
*
*

Հայաստան իմ դալկահար, արնաշաղախ իմ յերկիր,
 վոր կրել ես բյուրավոր վիրավոր սիրտ և վատ որ

ու յերազուեն տոնն տվել քո դառնաշունչ յերգերին,
 ապրել դարեր շարունակ սին Հիսուսի հավատով:
 Թողել ես դու քո յեռե փշոտ հուշեր դառնադին
 ու վոստաններ ավերակ, արտ ու արոտ անդարուն,
 համաճարակ, կոտորած, վրեժի տենչ, արնադին,
 հազար-հազար խաչքարեր՝ ձեռքերի տես կարկառուն.
 փոշոտ գյուղեր հոշոտված ու փողոցներ աղական,
 ծուխ ու մրուր ամենուր, աթար, թոնիր, աչքացավ,
 սև առաստաղ, մղված հարկ, ձեթի կանթեղ պապական
 և գյուղից դուրս դառնություն, քարեր, քարեր, նեղ կածան:

II

Խ Ո Ր Շ Ր Դ Ա Յ Ի Ն

Հիմա հանկարծ հրկիզված, Հայաստան իմ հրածին,
 վառվում ես վառ, խանդավառ, փոթորկելով դաշտ ու տուն,
 հիմա քեզ հետ խնդում ե քո «Թշնամի» դրացին,
 թնդում ե կյանքն արևոտ.— հիմա հրաշք, հաշտություն...
 Շաշում, ճշում, թռչում են ժայռերը հին վաթանի,
 մոխիրներից բարձրանում աշխարհ մի նոր, ծաղկածիր.
 հիմա դու թանգ, դուլթական, Հայաստան իմ պատանի,
 կանգնում ես հաղթ մի յերկիր՝ կարմիր՝ կնիք ճակատին.—
 նավեր, նավակ ու փառոս, նավամատույց լճակի,
 չորս կողմ հղվող անդադար ձկան բեռներ խուռներամ.
 քո նոր կյանքին սրընթաց ու քրտինքին լծակից
 քաղաքներում, գյուղերում ուրհնում ե քեզ բյուր բերան:
 Հիմա նստած քո սրտում աշխատանքը խորապես,
 հարվածում ե ամենուր հզոր մի զարկ անդին,

կառուցելով հաղթական, մի անսասան Ձորագետ
և աննման սպազան Լենինական քաղաքի:
Հայաստան իմ՝ ունկնդիր յերկրիդ արդար գանգատին՝
թաղել ևս զու անդնդում դարը սովի ու սրգո,
տարածելով ածուներ, ձերմակ արտեր բամբակի,
բազմապիսի աշխատանք, գործարաններ շուրջը քո՝
Հիմա յերկրումդ արթնացող հնչում և բյուր յերդ ցնծուն,
զցում են քո հիմքը նոր միլյոն գույզ ձեռք շինարար.
հիմա մի ույժ մոգական շարժում և քեզ ու ցնցում.
բազուկներումդ հիմա կա հաղարերակ Շիրկանալ:

*
*
*

Դեռ զու հազար խոկ ունես, հազար կարիք, հազար բաց
ու մի հզոր ցանկություն, մի լուսե կամք վիթխարի.
հեռու յեռուն Հյուսիսի լույսի հույսով զու հարած
չափ ևս ընկել, վոր հասնես հրե վաղքին աշխարհի:
Յե՛վ ինչքան գյուղ, ինչքան տեղ վառքի յե՛նեն պիտի դեռ,
պիտի մեռնեն սալ ու կամ, վերջ պիտի գա գերանդուն.
այս ծանրաքայլ յերթը մեր պիտի թռչի քանց թիթեռ,
թեթե՛ անցնի աշխատանքն ու փոթորկոտ, յեռանդուն:
Յե՛վ որերի պահանջով դեռ պիտի գա Սևանգետ,
պիտի դառնա գործի վայր զուլալ Ձանգուն ալևոր,
Սևանն արթուն մեղվանոց՝ մոնթերի տեղ սևազգեստ,
պիտի ծաղիկի, ծփծփա Յելենովկան արևոտ:
Նոր քաղաքներ քարաշեն, շենքեր, շենքեր բյուրավոր,
ճանապարհներ նորանոր, հազար-մի տան սպաստան.
պիտի աճես, ուռճանաս, ծավալվելով որ-ավուր,
ջան, հայրենի իմ յերկիր—Սորհրդային Հայաստան:

ՍԵՎԱՆԸ ՍԱՆԱՏՈՐԻԱ

(«2000 րվին» պոյեմից)

Ծովակ կապտավուն—
 ակն-աղբյուրների լազուր,
 զուլալ հայելի.—
 աշխատանքի ստինքից քամված
 հալալ քրտինքի
 ամբարն ե—ծովը Սևանի...
 Յեվ քանի-քանի
 գյուղեր հիմի,
 քանի քաղաք
 իրենց թոքն են շինել
 ավազանը Սևանի
 և բերաններն ափխույժ
 կրակին հառած ուժով,
 բետոնե վզերով
 քաշում են զովությունը նրա:
 Առունները կանաչների,
 առած նոր ույժ,
 հուններից իրենց
 փրփուր են նետում մշուշոտ հեռուն,
 ուր յեռում, զնդում են
 հազար կայան,
 հիդրո-կայան.
 հազար լույս

հույս ե փռում,
 հույզ ե կռում ամենուր.
 այսօր ջուրը հուր ե հորդում
 ու փոթորկում
 դաշտերի քունը խաղաղ,
 դարավոր,
 վոր
 հատող մաշինով հազար
 շուռ տա շերտերը հողի,
 վոր թաց գետնին շունչ տա,
 յերկրին հաց տա, հունձ տա:

* * *

Սկանը հիմի
 սկավոր մի վարդապետ չի,
 նա վարպետ ե հազար տեսակ փեշակի.
 վանահայր չի Սկանը,
 վոր իրեն քաշի
 խաշները գյուղերի,
 աղքատ հյուղերի
 հացը վերջին...
 Սկանը մայր ե դթառատ.
 նա ջնջել ե հիշատակը հին,
 հիշաչար.
 վանքերը պահում ե թանգարան վորպես...
 Ու կզղին հինավուրց
 զինվել ե կաճառով գիտության.
 տաճարների մոտ

բարձրացել ե հսկա մի շենք—
սանատորիան,
ուր քանի հանճար
յեկել են զովին տալու
ուղեղներն իրենց հոգնաբեկ,
որորովո՞ղ ծովին տալու
մանրունքն առորյա...

* * *

Յերեկոներն այնտեղ . .
վառվում ե նախշուն
հազար լամպ ելեքտրական.
շամբինների արանքից ժպտում են
ամպերը սահող, շողուն,
աղտղերը թարթուն
ու ժպտում հազար մարդու
հանգստացող:
Թնդում ե
յերաժշտական խումբը խնդուն.
լճի վճիտ յերեսին
ճեմում ե հարյուր նավակ:
Ծփում ե,
շփշփում ե
փրփրուն Սևանի կյանքը հիմի.
սրբերը շմած
շորշոփով, սարսափով իրենց
շպրտվել են ափից-ափ.
տեղատարափ լույսն ե ցնցում

ալիքների ցնծուն շղթան,
 ու ամեն բան պայծառ է,
 փակեփայլ, անմահ...
 Հիմա
 սեպտեմբեր փամբի տեղ,
 ձեթի կանթեղի,
 հեծեծուն դանդի տեղ
 արի, հաղթական
 կանգնած է վիթխարի ապագան,
 Այսօր ավերակներից բարձրացած
 հզոր, զբաղապաս, արևներով բոսոր
 պատրաստ է մարտահրավեր
 մի կյանք՝
 կոփված աշխատանքի
 թանգրագին ավյուռով.
 արյունով է բարձրացել,
 վորպես մի ճիշ գոյության կռվի,
 վառվռուն, ամրակուռ,
 վորպես պահանջ
 աննահանջ առօրյայի՝
 Սկանը — սանատորի...

ՎԱՂԸ ԿԵՐԳԵՄ

Վաղը կերգեմ իմ արթնացող գյուղից մինչև ծայրն աշխարհի
 ու չուզունե Լոնդոնը մեծ, մինչև գյուղը շվեյցարական.
 վաղը կերգեմ յեղբայրական կիզվող կապը մեր վիթխարի,
 համաճարակն համայնացունց և ազգերի բոց ապագան:
 Յեմ կը կապեմ տիեզերքին, յեղբրքներին հեռածավալ՝
 Արագածոտն արտագարդ, Արարատյան դաշտը կրակ,
 Գեղարքունիքն արևաշատ, գետերը հորդ, ծաղկաթափալ
 և հոսանքը Շիրկանալի, վորպես հզոր մի գարկերակ:
 Ու կը կապեմ, յես կը կապեմ աշխարհի հետ իմ հայերին,
 յերբեւ հյուզում աստվածութաց՝ չի տարածվի ծուխն աթարի,
 շիկամշուշ ու հրագես կը շշշա հին Նայիրին,
 հողի ծաբամլն անհազ ու ծով և գյուղիցամլն յերբ դադարի:
 Վաղը կերգեմ վոսկեկառափ արևն այրող ու վիթխարի,
 լուսատարափ շողով կիզված, հրով գինված որերն արթուն,
 վոր պիտի տան խաղաղություն ու հատուցում վողջ
 աշխարհին,
 ազատ մի կյանք և աշխատանք միլյոն անդամ միլյոն
 մարդու...

ԴԵՊՈԶԻՏԱՐԻՍ

Ս Ե Վ Ա Ն — Վ Ո Լ Գ Ա

Սեանք տրտում լճակ մի ծափի,
վանքերի շնչով շշմած վանահայր,
խոկ Վոլգան բունն ե յերգի, ծիծաղի,
իր հունը ժպտուն ու լայն դաշտավայր:

Սեանք սգի շորով կույս անքիծ,
լացից են ջրերն ասես լճացել.
Վոլգայի հավերժ արթուն հոսանքից
չի դադրում բանվոր մարդու վոչ մի ձեռ:

Սեանի վճիտ լճակն արտասուք,
իր կրճքին գեռ կա նստած մի հին վիշտ.
վողջ Վոլգան անծայր դաշտում վարդաշուք
յեռում ե հազար բեռով անհանգիստ:

Սեանի շուրջը մշուշ, լեռնապար,
վոր շունի շոխդ ու խինդ, թափ ու ծափ.
չեկ Վոլգան անթիվ նավով բեռնատար
զարկվում ե, զնդուն ու զիլ, ավից ավ:

Սեանը հազար տարվա նիրհ ունի,
իր կղզին հոգնած մի հայ ծերունի.
ռուս Վոլգան, հենված հաստատ իր հունին,
ամեն տեղ միլյոն մարդու սեր ունի:

Սևանում աղոթք, մրմունջ դեռ ելի,
 վանքերում ծածուկ տրտունջ հանցավոր,
 բուրում ե այնտեղ դեռ հոտ մեռելի,
 դարձնելով իր կյանքն ունայն, անցավոր:

Վոլգան ժիր, գեղին հսկա հերարձակ,
 անցնում ե խոր ու հպարտ թնդյունով.
 ամենի Վոլգան մի մայր՝ են մարդկանց,
 վոր չունեն ասլըուստ ու կեր, խնդուն որ:

Յեվ Սևանն՝ ալրած հինը հեռացող,
 սուրբ ու վանք և բյուր տեսակ Հիսուսներ,
 պիտ յերթա դեպի Վոլգան յեռացող
 և դեպի հզոր P. C. Փ. C. P.:

Վ Ո Լ Գ Ս

1.

Արտերով, հանդերով
 հանդարտ
 անխոս հոսում ե
 ուսւս Վոլգան.
 չի թնդում,
 չի քանդում ավեր,
 լավեր չի թափում
 տափերին...
 Ու Վոլգան՝
 գերին ե բերրի դաշտերի.
 Վոլգան անքուն—
 վստուգում ե միլյոն գյուղեր,
 միլյոն կղմեր,
 մղոններ ե մղում
 ալիքներն իր սղափը,
 վր հաց տա
 Ռուսեթի հսկա ժողովրդին:

2.

Վոլգան քաղաքներում—
 յեռում ե,
 վրոտում ե միշտ.
 վոլջ քերկրի տնդն ե առել,
 հառել, բեռել իր մեջ,

դառել ե վառ մի լավա,
 ուր թիթեռներն պես թռվումն
 դողում են, լողում են անթիվ
 նավեր, նավեր, նավեր:
 Լարվել ե կանաչների բանալի
 վոլգան.

վիթխարի շուկան
 ուռիկան ե դառել բեռների.
 վառվել ե մի յեռանդուն
 յեռ ու դեռ:
 Յեղերը ցուլվել են իրար,
 վարարել, վարակել
 արար աշխարհը—
 աշխատանքի շահով,
 ե բյուր բոլորի,
 բոլորի, բոլորի գանգերում
 կանգ ե առել
 մի թարմ ու թանգ նպատակ—
 ապրանքավաճառականութուն:

3.

Վոլգան դեռ չե,
 Վոլգան մայր ե այրինների.
 Վոլգան վերջան
 վորը ե վերկել սովից:
 Ծովի սիրտ ունի Վոլգան.
 չի շտապում նա,

չի տանում իր հետ
 բարիքները գետի.
 լեռան պես
 իր բեռներն է շարտում
 հասնողի ձեռք...
 Յեւ մեկն մի կեռ
 իր ծերին
 կեր ունի հազար մարդու,
 տանն մի մարդ
 իր մի ձեռին
 բյուր կեռ ունի...
 Ու ելի Վոլգան գնում ե՛
 ծանրացած
 բեռներով, բեռներով,
 բեռներով:

4.

Յեւ վերալեա հսկա
 հասակովը մեկ
 պառկել է շիկավարս Վոլգան
 Ռուսեթի գրկում:
 Վոլգան ուռւ է,
 բայց Ռուսեթիներ չեն միայն.
 նա—
 բյուր ազգի բազկի,
 բյուր աշխատող
 կալմիկի,
 թուրք ռամիկի

ու բանվոր հայի համար
 փայ ունի...
 Վոլգան համադրային է,
 հայինն է,
 աշխարհինն է:
 Լայնանիստ ու հանգիստ
 Վոլգան—
 կոմունիստ է:

5.

Ու Վոլգան
 գոտու պես ամուր
 հանուր մարդկաթյունն է կապել լրար,
 Հարամի է ձուլել
 Հյուսիսի մաքրին
 ու Մոսկովի խոսքը վոսկի
 ամենուժ է նվեր կովկասին:

ՀՅՈՒՍԻՍԸ — ՀՈՒՅՍ

(Հուգե-խոմեր)

I

Ու լուռ դրկած ցամախ իմ գլուղի,
անցա տիտան դաշտը դեպի. —
յերկաթուղի, յերկաթուղի
ու նավուղի մի մեծ գետի:
Վրլան տեսա. —

Բյուր ասլրանքի անդին հանգույց,
մի վիթխարի իրարանցում.
Նավեր, նավակ, նավամատույց,
հազար բարժա՝ բարձր ու բարձուն,
ամեն մեկը մի հսկա գլուղ,
ամեն մեկը մի շեն ավան.
Գանձ եր դարձել ամեն անկյուն,
ամեն մի տուն՝ մի շտեմարան:

II

Յես ոռւռ ազատ դաշտը տեսա,
ոռւռ սրտի պես անհուն ու պարզ.
յերազը մեր յեղած տեսա, —
գերանդու տեղ մի շոգեշարժ:
Դեղին վոսկի արտեր հառած,
հաստատ ու հաստ հազար դաստակ.
Հիկնած արտեր մարդահասակ,
հազար բազկի հալալ վաստակ:
Անժայրածիր լալն ստեպների

հողի բերրի բերքը տեսա,
աշխատավոր մասնաների
զնգուն յերթի յերգը տեսա:
Խրիկնամուտ. —

աբեր վառ՝ հալված լավա՝
կարմիր, կարմիր, հուրհրատին,
փողփողում եր դաշտի վրա,
վորպես դրոշ խորհրդային:
Ու դաշտը մեծ, ուղիյան վորպես,
ծփծփում եր հալվող հրում,
բյուր կողմերում մի մարդու պես
աշխատանքն եր դես հրհրում...
Մայր եր մանուկ աբեր վառ,
բուրբուլով մի անդին ուր,
մայր եր մանուկ յերկիրն ի վար՝
տյյեկության յերկրի մի նոր,
մի նոր յերկրի բանվորաշատ՝
փողփողելու հուրհրատին,
կարմիր, կարմիր ու հարազատ,
վորպես դրոշ խորհրդային:

III

Գիշեր:

Մտա դյուղեր, խուղ ու խրճիթ,
ռուս մուժիկին յես հյուր յեղա.
տեսա սրտեր՝ լայն ու վճիտ,
վողջ բուրբաժ ուրախ սեղան. —
տունը լցված յերկրի դանձով,

բլթբլթացող թեյ ու կաթնա,
տապակած բադ, գետնախնձոր,
վողջ պատերը ճերմակ տեսա:
Ամեն անկյուն լույսի կանոն,
մի մեծ Լենին, մի Մարքս հսկա.
և մի անքուն ձեռքի գարմոն,
խայտուն խաղեր ու հաստուշկա:

IV

...Յեվ հիշեցի հին գյուղը մեր՝
արհավիրքի ահից կքած,
գետնին կպած վախլուկ խուղեր,
հողի մարդկանց՝ միշտ աչքը թաց,
միշտ մի կտոր հացի հույսով, -
յերաշտ, միներ, կարկուտի զարկ,
ապա ցրտեր, սարսուռ ու սով,
գառը գատած, նստած գատարկ:
Զյուն:

Աթարի ծուխ, բուք ու թիփի.
մրսած քուրսի, պաղ թոնրի շուրթ.
մահը նստած բյուր յերթիկի,
հերս մաղելիս մորմոք ու ցուրտ:
Դուրսը գեղեր, սելեր անդործ,
քարավիտակ շարքեր հարի,
մի լեզվակապ շան կաղկանձոց
և արձագանք ջաղացքարի:
Խուլ շորշոփից ու սարսափից
շմած հազար անձ ու ավան,

հաղիվ պոկված արնոտ ափից,
հազար մի մարդ անոթեան...

V

Շեփորամարտ...

Յեւ հիշեցի, վոր պատանի
միլյոն նոր մարդ հինն են հարթում,
հիմն են քարում նոր վաթանի,
փոքրի յեւած դյուղերն արթուն:
Ու յիշեցի մի ույժ ախտան,
վոր ցնցում է հողի վորդուն,
հազար մարդու, հազար մի տան
նոր աշխարհի հուր հաղորդում:
Մի կենդանի մանուկ բանակ,
փողոցներում յերգ ու շքերթ.
ամեն վայրկյան նոր հաղթանակ,
աշխատանքի յեռանդ ու բերք:
Շոգեգութան, սերգատ, արտել.
հին դյուղը հուշ անդառնալի.
ջուր սպասող ծարավ արտեր.
հույսեր ու սեր Շիրկանալի:
Զարթոնքի գոնդն յես յիշեցի
վերաշինվող յերկրում ավեր,
լույսի հույսը ցուրտ Հյուսիսի
ու հուր հույզեր Մոսկվանվեր:
Յեւ հասկացա, հանկարծ, վոր մենք
ունենք կարմիր մի արշալույս,—
ու հաղթական պիտի քայլենք
դեպի շիտակ Հյուսիսը— Հույս:

Յ Ա Ն Կ

1. Մայրիկիս	4
-----------------------	---

Գ Ի Շ Ե Ր - Հ Ո Ւ Շ Ե Ր

2. Գեղարքունիք	9
3. Գիշեր-հուշեր	10
4. Ցանկություն	11
5. Արդյոք կան	12
6. Կորուստ	13
7. Ինչ լավ եր առաջ	14
8. Գարուն	15
9. Ափսոսանք	16
10. Քառյակներ	17
11. Քաղաքում	18
12. Ո՞ւմը	19
13. Վերհուշ	20
14. Ծովը Սևանի	21
15. Հեքյաթով	22
16. Պատկերի հանգույն	23
17. Հանգույց	24
18. Գանգատ	25
19. Պատանիներին	26
20. Ինչո՞ւ	27
21. Մի թռչուն	28
22. Աշխատանքի	29
23. Կարոտ	30
24. Հրավեր	31
25. Զուգահեռ	32
26. Արձագանք	33
27. Անկարողություն	34

28. Կանչ	35
29. Զբ մեռնելի	36

Պ Ա Տ Ե Ր Ա Ջ Մ

30. Պատերազմ	39
31. Խենթ որեր	40
32. Մնացի փափազ	41
33. Որոր	42
34. Յե՛րբ պետք է անցնի	43
35. Հորաքույր	44
36. Աղքատություն	45
37. Զմեռ	46
38. Հուսալքում	47
39. Հիմա	48
40. Այց	49
41. Զբ կար	50
42. Ճամբորդեմ	51
43. Քայքայում	52
44. Յեղբայրակորուստ	53
45. Անխուսափելին	55
46. Մայր իմ	56
47. Յանկություն	58

Զ Ա Ր Թ Ո Ն Ք

48. Արիին	61
49. Աղատություն	62
50. Նոր դարուն	63
51. Սիրելի եմ	64
52. Ծովափին	65
53. Նորից	66
54. Նահատակը կատակի	67
55. Վերադարձ	68
56. Հրաժեշտ	69

57. Վողջույն.	70
58. Կոչ	72
59. Հողի մեջ	74
60. Մարտակոչ	76
61. Գարնան անձրև.	78
62. Դեպի աշխատանք	79
63. Վարի յերկ	80
64. Ջան, իմ յեղ	81
65. Լույս—հույս	82
66. Յերկ	83
67. Առափոտ.	84
68. Կալոցք	85
69. Մեր ավանը	86
70. Մենք	87
71. Աշխատանքից հետո	88
72. Պսակ	89
73. Այսուր	90
74. Հին սելը	92

ԳՅՈՒՂԵՐԻ ԿԱՆԶԸ

75. Պահարհ.	95
76. Իմ յերգը	97
77. Գյուղերը ծեր	98
78. Կարիքի ծովը	100
79. Դեպի գյուղ	101
80. Փրկություն	102
81. Ծամբամեջ	103
82. Կամուրջ	105
83. Մանգաղ ու մուրճ	108
84. Յերեկվա գյուղում	110
85. Վերջին կանչ	111
86. Յերգը Հայաստանի	112
87. Վաղը	114

[Գր. թիվ]

Վ Ե Ր Ն Ա Շ Ե Ն Ք

88. Յերեան	11
89. Հիմքը առաջին	11
90. Զարթոնք	12
91. Նոր-Բայազետ	123
92. Մայիսի Մեկը	125
93. Յերեկ և այսօր	128
94. Յեղբայրս	130
95. Սեան	131
96. Յեկենովկա	132
97. Նորադուղ	133
98. Հրազդան	135
99. Սեանի արհերում	137
100. Գյուլն արթնացած	139
101. Յերկաթուղի	140
102. Տոն	142
103. Հայաստան	145
104. Սեանը սանատորիա	148
105. Վաղը կերպիմ	152

Դ Ե Պ Ի Հ Յ ՈՒ Ս Ի Ս

106. Սեան - Վուլգա	155
107. Վուլգա	157
108. Հյուսիսը — Հուլիս	161

ԱՏՈՒԳՎԱԾ Է 1971 Ք.

ՀԱՅԿԱՍՏԱՆԻ ԳԻՏՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ
ԳԼԽԱՎՈՐ
ԱԿԱԴԵՄԻԱ

2015

11 21
672